

BAŞBAKAN ADNAN MENDERES'İN ALMANYA FEDERAL CUMHURİYETİ'NDEKİ SİYASİ VE İKTİSADİ TEMASLARI (2-9 EKİM 1954)

UFUK ERDEM*

ÖZ

Köklü bir geçmişe sahip olan Türk-Alman ilişkileri İkinci Dünya Savaşı sonuna doğru kesintiye uğradı. Yalta Konferansı'nda (4-11 Şubat 1945) Almanya'ya savaş ilan eden ülkelerin Birleşmiş Milletler'in kuruluş toplantılarına kurucu ye olarak katılması kararlaŐtırıldıđından Türkiye de, 23 Şubat 1945'te Almanya'ya –kâğıt üzerinde de olsa– savaş ilan etti. Böylelikle Türkiye ile Almanya'nın tüm diplomatik ve ticari iliŐkilerininin kesilmesi resmiyet kazandı. İki lke arasında kopan ilişkiler 1949 yılında Federal Almanya'nın kurulmasıyla hızlı bir Şekilde yeniden tesis edilmeye baŐladı. Nitekim Türkiye 1950 yılında Federal Almanya'nın başkenti Bonn'da bir temsilcilik açtı ve bir yıl sonra da bu temsilciliği büyükelçiliğe dönüŐtürdü. Aynı yıl Türkiye'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle iki ülke arasında kurulan sınırlı diplomatik ve ticari temaslar ciddi bir gelişme göstermeye baŐladı. Özellikle de Federal Almanya'nın Kurucu Şansölyesi Konrad Adeeuer'un 1954 yılı başlarında Türkiye'yi ziyareti ile bu ilişkiler bir adım daha ileriye gitti. Bu ziyaretten yaklaşık yedi ay sonra Başbakan Adnan Menderes de yanında pek çok uzman, kurum müdürü ve gazetecinin bulunduğu kalabalık bir heyetle resmi davet aldığı Almanya'ya gitti. Diplomatik temasların yanı sıra özellikle ticari ilişkilerin daha da geliştirilmesi anlamında büyük bir beklenti ile Almanya'ya giden heyet, her yerde büyük sevgi gösterileri ve protokol ötesi bir ilgiyle karŐılandı. İki lke arasında yapılan görüşmeler neticesinde Almanya, Türkiye'nin kredi isteğine olumlu yanıt vermiş ve taraflar ticari ilişkilerin daha da geliŐti-

* Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletiŐim Fakültesi, Halka İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, ufuk.erdem@hbv.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7654-0896

rilmesi için müzakerelerin sürdürülmesi kararı almışlardır. Nihayetinde Başbakan Menderes ve beraberindekiler Almanya'da yapılan görüşmelerden oldukça iyi sonuçlar elde ederek Türkiye'ye dönmüşlerdir.

Anahtar Kelimeler: Başbakan Menderes, Batı Almanya, Bonn, İktisat, Kredi, Münih, Şansölye Adenauer.

POLITICAL AND ECONOMIC CONTACTS OF PRIME MINISTER ADNAN MENDERES IN THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY (2-9 OCTOBER 1954)

ABSTRACT

The long-standing relations between Türkiye and Germany were interrupted towards the end of the Second World War. Since it was decided that the countries declaring war against Germany in Yalta Conference (4-11 February 1945) would participate in the establishment meetings of the United Nations as founding members, Türkiye, albeit on paper, drew a sword against Germany on February 23, 1945. Hence, all the diplomatic and commercial relations between Türkiye and Germany were officially cut off. The broken relations between the two countries started to be re-established swiftly with the foundation of the Federal Germany in 1949. Thus, Türkiye opened a diplomatic mission in Bonn, the capital of the Federal Germany, in 1950 and transformed it into an embassy a year later. The restricted diplomatic and commercial contacts between the two countries started to improve significantly with the accession of the Democrat Party to power in the same year. Especially with the visit of Federal Germany Founding Chancellor Konrad Adenauer to Türkiye at the beginning of 1954, these relations went one step further. After seven months following this visit and an official invitation convoked by German authorities, P.M. Adnan Menderes paid an official visit to Germany together with a bevy of delegation including many experts, managers of various institutions and banks, and journalists. The delegation that went to Germany with great expectations for the diplomatic contacts as well as developing the commercial relations further was welcomed with cheers and amazing meta-protocol ceremonies all over the country. During the negotiations pursued between the two countries, Germany replied in the affirmative to the loan request of Türkiye and both parties decided on the conduction of the negotiations so as to improve the commercial relations. Eventually, P.M. Menderes and accompanying delegation returned to Türkiye accomplishing good results from the negotiations in Germany.

Keywords: Bonn, Chancellor Adenauer, Economy, Munich, Loan, Prime Minister Menderes, West Germany.

GİRİŞ

Türk-Alman ilişkilerinin başlangıcı XVIII. yüzyıla kadar uzanmaktadır¹. Sınırlı bir temas ile başlayan ilişkiler giderek gelişme göstermiş ve nihayetinde tarafların Birinci Dünya Savaşı'nda müttefik olmasını kadar gitmiştir. Savaştan mağlup ayrılan iki devletin birbiriyle teması mütareke ve antlaşmalardaki bazı maddelerle en alt düzeye indirilmiştir. Ayrıca her iki devletin kendi iç ve dış meselelerine yönelmek durumunda kalması da ilişkileri zayıflatan başka bir etken olmuştur². Yaklaşık altı yıl bu şekilde devam eden ilişkiler, Türkiye Cumhuriyeti ile Almanya (Weimar Cumhuriyeti) arasında 3 Mart 1924'te imzalanan Dostluk Antlaşması'yla yeniden kurulmuştur³. Eskiden olduğu gibi her alanda gelişme göstermeye başlayan Türk-Alman ilişkileri, Almanya'da Nazi Partisi'nin iktidara gelmesiyle (1933) zayıflama evresine girmiştir. Siyasi ilişkilerin zayıflamasına Hitler'in yayılcı bir politika takip etmesi etki etmiştir⁴.

Hitler iktidarındaki Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda mağlup olmasından sonra Almanya topraklarında İngiltere, Fransa, ABD ve Sovyetler Birliği tarafından işgal yönetimi kurulmuştur. Ancak Soğuk Savaş nedeniyle Doğu Bloku ile Batı Bloku arasındaki çekişmeler arttıkça İngiltere, Fransa ve ABD işgal etmiş oldukları alanda parçalanmış bir Almanya yerine güçlü bir devletin kurulmasının kendi çıkarlarına daha uygun düşeceğine karar vermişlerdir⁵. Böylelikle İngiltere, Fransa ve ABD'nin elindeki işgal bölgesinde 1949 yılında 11 eyaletten oluşan Almanya Federal Cumhuriyeti (Batı Almanya) kurulmuştur⁶.

İkinci Dünya Savaşı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de önemli siyasal ve ekonomik değişimler meydana gelmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin siyaset ve ekonomisi liberalizm etkisi altına girmiştir. Siyasi liberalizm çok partili

¹ Uğur Kurtaran, "Osmanlı Prusya İlişkilerinin Gelişiminde Prusya Elçisi Karl Adolf Rexin'in Faaliyetleri (1755-1761)", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C 12, S 47, 2015, s.117.

² Cemil Koçak, *Türk-Alman İlişkileri (1923-1939)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013, s.1.

³ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000, s.254.

⁴ Erkan Dağlı, "Alman Büyükelçilerinin Gözüyle Türk-Alman İlişkileri (1900-1938)", *Atatürk Dergisi*, S 5, 2016, s.96.

⁵ Müttefiklerin arasının açılmasına neden olan Almanya sorunu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Kamuran Gürün, *Dış İlişkiler ve Türk Politikası, (1939'dan günümüze kadar)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1983, s.279-289.

⁶ Selma Karatepe, Mustafa Önen, Nazlı Nalcı Arıbaş, "Almanya Federal Cumhuriyeti", *Yönetmelik Yapı İncelemeleri*, Ed. Burhan Aykaç, Hatice Altunok, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2014, s.19.

siyasal sisteme geçişi sağlarken ekonomik liberalizmde serbest piyasa ekonomisini geçişi hızlandırmıştır. Nitekim ekonomik anlamda müdahaleci bir yapıdan ziyade özel teşebbüse yönelen Demokrat Parti, yabancı sermaye ve serbest pazar ekonomisine dayanan, Türkiye için dış yardımların önemli bir paya sahip olduğu liberal ekonomi modelini benimsemiştir⁷. Demokrat Partinin muhalefette olduğu yıllarda başlayan ABD dış yardımları (1947 Truman Doktrini, 1948 Marshall Planı) partinin iktidarında da bazı kesintiler olmakla beraber devam etmiştir⁸. ABD, Türkiye'ye 1949-1953 yılları arasında toplam 225 milyon dolar ekonomik yardım, 305 milyon dolar tutarında askeri yardım yapmıştır⁹. Marshall yardımlarının sona erdiği yıl ise Türkiye ekonomisinin temel göstergelerinde olumsuz değişimler yaşanmaya başlamıştır¹⁰. Üstüne üstlük 1953 yılında ABD'den gelen yardımların önceki yıla oranla düşmesi Demokrat Parti yöneticilerini daha da zora sokmuştur¹¹. Siyasi iş birliğinin devamı ve yaşanan ekonomik problemlere çözüm bulmak için 1954 yılının Ocak ayında Celal Bayar, mayıs ayında ise Adnan Menderes ABD'ye birer ziyaret gerçekleştirdiler. Görüşmeler sonucunda istenilenler elde edilememiş ancak kısmi bir destek alınabilmiştir¹². Yatırım harcamalarındaki hızlı artış paraya/

⁷ Seher Akça-İrem Menekşe, "Demokrat Parti Dönemi Tarım Politikaları", **Kuruluşundan Darbeye Demokrat Parti**, Ed. Dilşen İnce Erdoğan vd., Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2021, s.1212.

⁸ ABD'ye göre savaşın getirdiği büyük yıkım Avrupa'da bir kaosa sebep olmuş ve bu durum Sovyetler Birliği'ni güçlendirmişti. Buna karşılık olarak ABD, Avrupa'nın siyasi ve ekonomik yönden desteklenmesinin (Truman Doktrini ve Marshall Planı) Sovyetler Birliği'nin yayımlıcağını durduracağını düşünüyordu. Türkiye diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında daha az yardım alsa da ABD tarafından programa dâhil edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Çağrı Erhan, "Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C 51, S 1, Yıl:1996, s.275-287.

⁹ Mehmet Şahin-Murat Bulut, "Demokrat Parti Döneminde Türkiye-ABD İlişkileri", **Kuruluşundan Darbeye Demokrat Parti**, Ed. Dilşen İnce Erdoğan vd., Cilt 2, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2021, s.1145.

¹⁰ Dış ticaret açığı 1950 yılında 22 milyon dolar, 1951 yılında 88 milyon dolar, 1952 yılında 193 milyon dolar, 1953'te 136.5 milyon dolardır (TÜİK, **İstatistik Göstergeler 1923-2011**, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara 2012, s.480).

¹¹ Aynı yıl döviz sıkıntısı da yaşanmaya başlamış, dış borçla karşılanan ödemeler dengesi artık sürdürülemez hale gelmiştir. Özellikle Demokrat Partinin iktisadi başarısında önemli bir payı olan tarımsal üretimdeki artış duraklamış, tedavüldeki para hacminin genişlemesine paralel olarak kredilerde de hızlı artışın baş göstermesi fiyatları genel anlamda yükseltmiş ve enflasyonist bir baskı oluşturmuştur (Bahar Şanlı, "Türkiye'de Uygulanan Kur Politikaları", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C 49, s.188).

¹² Başbakan Menderes'in ABD'den talebi 300 milyon dolarlık bir krediydi. Ancak Türk ekonomisindeki kötü gidiş nedeniyle Amerikalılar 300 milyon dolar kredi yerine 30 milyon dolarlık bir hibe vermeyi uygun görmüşlerdi. Türk heyeti Washington'dan dönerken sıkıntılı

krediye olan ihtiyacı artırdığından bir takım düzenlemeler yapılmış ve yeni dış kaynak arayışları başlamıştır. 1954 yılının başlarında Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu¹³ ve Petrol Kanunu¹⁴ çıkarılmış, Almanya ile olan ticaretin daha da geliştirilmesi¹⁵ ve dış ticaret açığının kapatılması için Almanya'dan kredi temin edilmesine çalışılmıştır¹⁶.

Türkiye ile Batı Almanya arasındaki diplomatik temaslar 1950 yılında başlamıştır.¹⁷ Türkiye'nin 1944-1950 yılları arasında Almanya'da resmî bir görevlisi bulunmazken¹⁸ Almanya Federal Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla oluşturulan Türkiye misyonu/temsilciliği,¹⁹ Bakanlar Kurulu Kararı ile 3 Mart 1951'de

bir döneme girildiği anlamıştı (Mehmet Ali Birand vd., **Demirkrat Bir Demokrasinin Doğuşu**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1995, s.292).

- ¹³ Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu için bk. **Resmî Gazete**, 23 Ocak 1954, S 8615.
- ¹⁴ Petrol Kanunu için bk. **Resmî Gazete**, 16 Mart 1954, S.8659. Bu kanun ile Türkiye'nin petrol kaynaklarının devlet tekelinden çıkartılıp özel teşebbüs yatırımlarıyla kesintisiz ve verimli bir şekilde değerlendirilmesi planlanmaktaydı. Özellikle de Amerikan şirketlerinin bu konuya ilgi duydukları bilinmekteydi (Yaşar Baytal, "Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S 40, Kasım 2007, s.553).
- ¹⁵ Türk-Alman ticari ilişkileri 1951 yılından itibaren hızlı bir gelişme göstermiştir. Yılın ilk dokuz ayında Türkiye'nin ithalatında Almanya %22 ile ilk sırada yer alırken; ihracatında ise %23 ile ikinci sıradadır (Hilal Karavar, "Türk-Alman Ticari İlişkilerinde Yeniden Canlanma: 1949-1954", **Mediterranean Journal of Humanities**, IX/2, 2019, s.382-383). 1952-1955 yılları arasında Almanya'dan ortalama ithalat %20'nin üstünde seyredirken ihracat ise bu rakamın altında kalmıştır. Yıllara dayalı hazırlanan tablolar için bk. TÜİK, **a.g.e.**, s.497, 506.
- ¹⁶ 1951-1955 arasında yıllık 400 milyon TL'nin üstünde olan dış ticaret açığının %80 civarındaki bir bölümü dış yardımlarla karşılanmıştır (Yavuz Kepenek-Nurhan Yentürk, **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2001, s.136).
- ¹⁷ 1950 yılı şubat ayında Almanya Federal Cumhuriyeti bandıralı gemilerin Türk limanlarında ve Türkiye Cumhuriyeti bandıralı gemilerin Almanya limanlarında "en ziyade müsaadeye mazhar millet muamelesi" göreceklere hususunda karşılıklı mektup teatisi gerçekleşmiştir, bk. **Resmî Gazete**, 10 Şubat 1950, Sayı: 7429.
- ¹⁸ Türkiye, Birleşmiş Milletlerin kuruluş toplantılarında yer alabilmek için 23 Şubat 1945 tarihinde Almanya'ya harp ilan ederek Almanya ile diplomatik ve ticari ilişkilerini resmi olarak kesmiştir. Bununla birlikte ilişkilerin daha erken bir tarihte kesildiği anlaşılmaktadır. Nitekim Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesinde 17 Mart 1944-3 Mart 1950 tarihleri arasında Almanya'da görev yapan bir temsilci/lik olmadığı görülmektedir, bk. <http://berlin.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory>, Erişim Tarihi: 20.09.2021.
- ¹⁹ Federal Almanya bünyesinde yeni kurulan Türk Misyon Şefliğine 19 Ocak 1950 tarihinde Nizamettin Ayaşlı atanmıştır. Bk. **Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, 30-18-1-2, 19 Ocak 1950. Ayaşlı'nın, 9 Mart 1950 tarihi itibarıyla Türkiye'yi elçi sıfatıyla temsiline karar verilmiştir (BCA, 30-18-1-2, 9 Mart 1950).

büyükelçiliğe dönüştürülmüştür²⁰. Birkaç ay sonra da Almanya ile devam eden harp hâline kanun çıkarılarak son verilmiştir²¹. Siyasi anlamda atılan bu adımları ekonomik iş birliği takip etmiş ve iki ülke arasında 26 Şubat 1952'de kapsamlı bir Ticaret Antlaşması ile Ödeme Antlaşması imzalanmıştır²². Bu tarihten sonra antlaşmaların detaylarının belirlenmesi için daha alt düzeyde temaslara devam edilmiştir²³.

Doğu-Batı şeklinde parçalanmış Almanya'ya ilişkin problemlerde Türkiye hep Batı'ya destek vermiştir. Hatta 1952'de NATO'ya giren Türkiye, birliğe katılacağı 1955 yılına kadar Almanya'nın NATO'daki temsilcisi gibi hareket etmiştir²⁴.

1954 yılına kadar Türkiye'den Batı Almanya'ya yapılan en üst düzey ziyareti Londra'daki havacılık sergisine giderken Bonn ve Münih'e uğrayan Ulaştırma Bakanı Yümnü Üresin gerçekleştirmiştir²⁵. 18 Mart 1954'te Almanya Federal Cumhuriyeti'nin Kurucu Şansölyesi ve Dışişleri Bakanı Konrad Adenauer resmi bir davetle Türkiye'ye gelmiştir²⁶. Bu ziyaret Batı Almanya tarafından Türkiye'ye gerçekleştirilen ilk üst düzey ziyaret niteliğini taşıyordu²⁷. Bu zi-

²⁰ **Resmî Gazete**, 17 Nisan 1951, Sayı: 7787. Bonn'da Türkiye Misyon Şefi olarak görev yapan Nizamettin Ayaşlı Bakanlar Kurulu'nun 15 Haziran 1951 tarihli kararıyla Bonn büyükelçiliğine atanmıştır, **BCA**, 30-18-1-2, 15 Haziran 1951; **Resmî Gazete**, 12 Temmuz 1951, Sayı: 7856. Bonn'da açılan ilk yabancı büyükelçiliklerden birisi Türkiye'ninki olmuştur (Gürün, **a.g.e.**, s.344).

²¹ Türkiye 23 Şubat 1945'te Almanya'ya ilan ettiği harp hâline 18 Temmuz 1951 yılında çıkarılan kanun ile son vermiştir. Bk. **Resmî Gazete**, 24 Temmuz 1951, S 7866.

²² Bahse konu antlaşmaların tam metinleri için bk. **Resmî Gazete**, 3 Mayıs 1952, Sayı: 8100.

²³ Bazı örnekler için bk. **BCA**, 30-18-1-2, 28 Mayıs 1953; **BCA**, 30-18-1-2, 20 Haziran 1953; **BCA**, 30-18-1-2, 15 Nisan 1954.

²⁴ Gürün, **a.g.e.**, s.344.

²⁵ **BCA**, 30-18-1-2, 1 Ekim 1953.

²⁶ Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü Bakanlığa ait bütçe görüşmeleri sırasında bu davetle ilgili şöyle demektedir: *Alman Başvekili ve Dışişleri Vekili Muhterem Konrad Adenauer'un, davetimiz üzerine, önümüzdeki Mart ayında Ankara'ya yapacağı ziyaretin, kendisi ile geniş şahsi temas imkânını sağlayacağı ve iki memleket münasebetlerinin daha ziyade inkişafına hizmet edeceği muhakkaktır*. Bk. **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: IX, Cilt: 28, 49. İnikat, 2 Şubat 1954, s.779. Bahse konu tutanağın kapak sayfasında tarih yanlış olarak 24 Kasım 1954 olarak yazılmıştır.

²⁷ Gökhan Eşel, "Federal Alman Dışişleri Arşiv Belgelerine Göre Demokrat Parti Dönemi Türk-Alman İlişkilerinde 1957 Seçim Süreci", **Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi**, 5 (3), 2020, s.870-871. Özge Irmak, **Adnan Menderes'in Yurt Dışı Gezileri**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s.94.

yarettten sonra Şansölye Adeanuer'un davetine icabet eden Başbakan Adnan Menderes ise 2 Ekim 1954'te Almanya'ya gitmiştir.

I. Başbakan Menderes ve Heyetinin Münih Ziyareti

Şansölye Adenauer'un Türkiye'yi ziyaretinden sonra planlanan iade-i ziyarete ilişkin olarak aylar öncesinden çalışmalar başlatılmıştır. Nitekim Bonn Büyükelçisi Suat Hayri Ürgüplü²⁸ üzerinde gizlilik kaydı bulunan raporunu 1954 yılı Temmuz ayında Dışişleri Bakanlığına göndererek düşüncelerini ve yapılması gerekenlere dair isteklerini bildirmiştir. Ürgüplü bu raporunda öncelikle yapılacak ziyaretin eylül ayından sonraya planlanmasının Mareşal Papagos'un²⁹ ziyaretinden sonraya denk gelmesi nedeniyle dünya siyaseti açısından önemli bir devreye tesadüf edeceği zikretmiştir. Ziyaretin ekonomik olarak özellikle Türkiye'deki üretim artışının ithal ürünlere duyulan ihtiyacı artırması nedeniyle Alman ekonomik çevreleri tarafından da önemle takip edileceği üzerinde durmuştur. Ziyaret sırasında bir öğle ya da akşam yemeğinin elçilikte verilmesi, heyetin kalacağı Petersberg Oteli'nde de İdil Biret ve Suna Kan'ın yer alacağı bir suare ile Ferhan Onat veya Leyla Gencer'in bulunacağı bir konserin soğuk büfe eşliğinde sunulmasını rica etmiştir. Buradaki amaç kordiplomatik ile seçkin bir kitleye Türk gençliği ve Atatürk kızlarının medeni özelliklerini, sanat hamlelerini gösterip etkileyici/unutulmayacak bir gösteri sunmak olarak açıklanmıştır. Soğuk büfede batı yemeklerinin yanı sıra Türk yemek ve tatlı çeşitlerinin ikramı için kabiliyetli bir aşçının gönderilmesi gerektiğine işaret edilmiştir. Almanlar gerçekleştirecek ziyaret esnasında Türk resamlara ait bazı tablolarla Türk elişleriyle işlemelerden oluşan bir serginin açılmasını Ürgüplü'den rica etmiştir. Ürgüplü de böyle bir serginin Münih'te başbakan ve dışişleri bakanı tarafından resmî açılışının yapılarak ziyarete açılmasının ve diğer önemli şehirlere de taşınarak sergilenmesinin Almanlar üzerinde iyi etki bırakacağını dile getirmiştir. Son olarak Bayan Menderes ve Bayan Köprülü'nün Almanya temaslarında bazı hastane, çocuk yuvası ve harp malulleri yurtlarına ziyaret planlandığından hediye için üzüm, incir ve sigara

²⁸ Suat Hayri Ürgüplü, Türkiye'nin Bonn Büyükelçiliğine 29 Ekim 1952 tarihinde atanmış ve bu görevini 26 Ekim 1955'e kadar sürdürmüştür (<http://berlin.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory>, Erişim Tarihi: 17.09.2021).

²⁹ Mareşal Aleksandros Papagos: 1952-1955 yılları arasında Yunanistan başbakanlığı yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. <https://www.britannica.com/biography/Alexandros-Papagos>, Erişim Tarihi: 18.09.2021.

bulundurulması istemiştir³⁰. Ürgüplü'nün bu istekleri ziyaretin amacının farklı anlamlar taşıması dolayısıyla büyük oranda yerine getirilmemiştir³¹.

Başbakan ve Dışişleri Bakanı'nın yapacağı ziyaretin Almanya Şansölyesi Adenauer'un Londra'da yapılması planlanan NATO toplantısına katılma durumu nedeniyle ertelenmesi gündeme gelmiştir. Dışişleri Bakanlığı, NATO toplantısının Türk yetkililerce yapılacak ziyaretle aynı ya da birbirine yakın tarihlerde olmasının probleme sebep olacağını düşünmüştür. Bu nedenle Bonn Büyükelçiliğinden bahse konu toplantı dolayısıyla ziyaret zamanının ertelenip ertelenmemesi hususunun tamamen Adenauer'a bırakıldığının Alman yetkili makamlarına iletmesi istenmiştir³². Bonn Büyükelçisi Ürgüplü de bu mesajı Almanya Harici İşler Başkanı Dr. Blankenhorn'a ulaştırmıştır. Türk yetkililerin göstermiş olduğu hassasiyetten oldukça memnun olan Dr. Blankenhorn şunları söylemiştir:

“Muhterem Başvekilinizin ziyaretlerine Şansölye'nin atfettikleri nihayetsiz değer ve bilhassa dünyanın geçirdiği bu mühim anlarda bu ziyarete bağladıkları ümit o kadar ehemmiyetlidir ki tehirini asla arzu etmediklerine eminim... Çok nazik ve ince dikkatten dolayı minnettarız. Şayet bütün arzumuzla rağmen ziyaretin dört, beş gün taliki kaçınılmaz bir zaruret hâlini alırsa bunu size derhal bildiririm.”³³

Resmî kayıtlara göre Almanya'yı ziyaret edecek olan Başbakan Adnan Menderes'e Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Büyükelçi Muharrem Nuri Birgi, Bonn Büyükelçisi Suat Hayri Ürgüplü, Dışişleri Bakanlığı Milletlerara-

³⁰ **Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (TDA)**, 501/32193-128327-27, 12 Temmuz 1954.

³¹ Büyükelçi Ürgüplü'nün Bakanlıktan istekleri incelendiğinde yapılması planlanan ziyaretin sanki daha çok Türkiye'nin tanıtımına yönelik olduğu sonucu çıkmaktadır. Ancak ziyaret zamanı yaklaşırken oluşturulan heyete bakılırsa ziyaretin esas hedefini ticari temasların oluşturacağı net bir biçimde anlaşılmaktadır.

³² **TDA**, 501/32055-126358-44, 14 Eylül 1954.

³³ **TDA**, 32193-128327-22, 17 Eylül 1954. Türk heyeti Almanya'ya ulaştığı sırada Adenauer, Londra Konferansı dolayısıyla İngiltere'dedir. Türkiye bu durumu önceden hesaplayıp ziyaretin ertelenip ertelenmemesi kararını Adenauer'e bırakmıştı. Ancak Adenauer bir değişiklik talep etmemiş ve 3 Ekim gecesi Londra Havalimanı'ndan Almanya'ya dönmüştür. Bazı dönüş haberleri için bk. **Bradford Observer**, 4 October 1954; **Derry Journal**, 4 October 1954; **Dundee Courier**, 4 October 1954. Diğer taraftan Menderes Bonn'a ulaştığından Türk basınında Adenauer'un henüz Londra'da sanıldığı ancak durumun böyle olmadığına dair haberler de çıkmıştır (**Vatan**, 5 Ekim 1954).

sı İktisadi İşbirliği Genel Sekreteri Ortaelçi Melih Esenbel, Maliye Bakanlığı Müsteşarı Mehmet İzmen, İktisat ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarı Munis Faik Ozansoy, T.C. Merkez Bankası Genel Müdürü Nail Gidel, Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Muzaffer Ersü, Bonn Büyükeleçiliği Müsteşarı İlhami Müren, Dışişleri Bakanlığı Ticaret ve Anlaşmalar Dairesi Şube Müdür Doğan Türkmen, Başbakanlık Yaveri Üsteğmen Hayrettin Sümer, Emniyet Memuru Mahmut Sancar ile Hakkı Altuncu'nun refakat etmelerine karar verilmiştir. Almanya'ya gidecek olan bu heyete en yüksek miktar üzerinden yevmiye verilmesi, idare ve ziyafet masrafları ile temsil icabı yapacağı bütün harcamaların kabulü Bakanlar Kurulu'nun 4/3634 nolu kararı ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın imzasıyla onaylanmıştır.³⁴ Bu isimlerin yanı sıra pek çok bankanın genel müdürü, uzman ve gazeteci de ziyaret programına dâhil edilmiştir³⁵.

Başbakan ve beraberindeki heyetin gerçekleştireceği Almanya ziyareti öncesinde beklentiler şöyleydi; iş çevrelerinin ümitli olduğu, iki ülke arasındaki ticaretin artarak devam etmesi, büyük bir sanayi ülkesi olan Almanya ile ticaret anlaşmasının yeniden esaslı bir şekle sokulması, Türkiye'nin ihtiyacı olan sermaye ve kredi mevzularının halledilerek uzun vadeli kredilerle ülke ihtiyacının giderilmesi için adımlar atılması³⁶. Bu beklentileri gerçeğe dönüştür-

³⁴ **BCA**, 137-79-6, 30 Eylül 1954.

³⁵ Bakanlar Kurulu'nun 4/3635 nolu kararında yer alan bu isimler ise şöyledir; Nafia Bakanlığı Müsteşar Vekili Daniş Koper, İşletmeler Bakanlığı Müsteşar Vekili Hayri Tokay, T.C. Ziraat Bankası Genel Müdürü Mithat Dülge, Emlak Kredi Bankası Genel Müdür Medeni Berk, Sümerbank Genel Müdür Vekili Mehmet Akın, Etibank Genel Müdürü Cevdet Aydınelli, İş Bankası Genel Müdürü Üzeyir Avunduk, İller Bankası Genel Müdürü Nafiz Ergeneli, Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürü Feridun Üstün, Makina ve Kimya Endüstrisi Genel Müdürü Hulki Yanat, Maden Tetkik Arama Enstitüsü Genel Müdürü Hamit Nafiz Pamir, Azot Sanayii Genel Müdürü İzzet Erksal, Tariş Genel Müdürü Şevket Kaya, Fisko Birlik Genel Müdürü Bedir Sirmen, Çuko Birlik Genel Müdürü Feyzi Altekin, İnhisarlar Tütün Uzmanı Abdullah Alaybey'in eksper (uzman) olarak ve Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürü Muammer Baykan, Anadolu Ajansı Genel Müdürü Şerif Arzık, Son Saat gazetesinden Cihat Baban, Zafer gazetesinden Mümtaz Faik Fenik, Cumhuriyet gazetesinden Nadir Nadi ve Burhan Felek, Hürses gazetesinden Cavit Oral, Türksesi gazetesinden Bahadır Dülger, Son Posta gazetesinden Selim Ragıp Emeç, Vatan gazetesinden Ahmet Emin Yalman, Milliyet gazetesinden Haldun Sel, Hürriyet gazetesinden Haldun Simavi, Akşam gazetesinden K. Şinasi Dersan, Yeni İstanbul gazetesinden Mustafa Mermi ve Habip Törehan, Son Telgraf gazetesinden Ethem İzzet Benice, Yeniasır gazetesinden Şevket Bilgi, Ege Eksper gazetesinden Nihat Kürşat, Hakimiyet gazetesinden Burhan Belge, İstanbul Eksper gazetesinden Mithat Perin, Son Havadis gazetesinden Cemil Sait Barlas, Film Operatörü Alaeddin Şeker, Foto Adnan Atar, Foto Mehmet Sürenkök (**BCA**, 137-79-7, 30 Eylül 1954).

³⁶ **Hürriyet**, 1 Ekim 1954; **Milliyet**, 1 Ekim 1954.

mek için Başbakan Adnan Menderes 1 Ekim 1954'te Ankara'dan İstanbul'a geçmiş ve 2 Ekim sabahı bir haftalık ziyaret için Almanya'ya hareket etmiştir³⁷. Heyetin Almanya'ya hareket ettiğini haber yapan Die Neue Zeitung adlı Alman gazetesi Menderes ve Köprülü'yü Orta Doğu'nun önde gelen siyasetçileri olarak tanımlıyordu³⁸. The New York Times ise Türk Liderler Batı Almanya'da başlığıyla okuyucularına duyurduğu haberde Başbakan ve Dışişleri Bakanı'nın Almanya'ya hareket ettiklerini bildiriyordu³⁹.

Heyet 2 Ekim'de Münih'e ulaşmıştır⁴⁰. Türk Heyetini Münih'te Bavyera Başbakanı Dr. Ehard, Federal Ziraat Bakanı Luebke, Federal PTT Bakanı Balke, Dışişleri Bakanlığı Dış Ticaret Dairesi Başkanı Büyükelçi Von Maltzan karşılamıştır⁴¹. Öğleden sonra Münih'te temaslarda bulunan heyet, Münih Ziraat Sergisi'ni gezdikten sonra, Nymphenburg Şatosu'nda kendileri için tertip edilen geçit törenini seyretmiş,⁴² ardından da Bavyera Başbakanı M. Ehard tarafından Başbakan Menderes şerefine Vier Jahreszeiten Otel'i'nde verilen yemeğe katılmıştır. M. Ehard yemekte Türk heyetinin Bavyera'nın başkenti Münih'e ayak basmasından duyduğu memnuniyetten ve köklü bir geçmişe sahip olan Türk-Alman dostluğundan bahsetmiştir⁴³. Menderes de ziyarete Bavyera'dan başlamaktan duyduğu memnuniyetle beraber iki milletin dünya barışına yapmış olduğu katkının önemine değinmiştir⁴⁴. Yemek sonrası

³⁷ **Zafer**, 2 Ekim 1954; **Cumhuriyet**, 2 Ekim 1954; **Hürriyet**, 2 Ekim 1954; **Milliyet**, 2 Ekim 1954; **Leicester Evening Mail**, 2 October 1954; **Birmingham Daily Post**, 2 October 1954; **Halifax Evening Courier**, 2 October 1954.

³⁸ Gazete Türkiye'nin geçmiş dönemlerine dair değerlendirmeler yapmakta; Türk idaresinin askeri yapıdan sivil siyaset yapısına ve liberal ekonomi düzenine geçtiğini aktarmaktadır. Menderes'in hayatına merkeze alan yazıda, Menderes'in erken yaşamı ve siyasi kariyeri hakkında bilgiler verilmekte, değerlendirmeler yapılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. **Die Neue Zeitung**, 2 Oktober 1954 (Gazete TDA, 501/32020-125987-3 nolu dosya içinde yer almaktadır) Gazete görseli için bk. Ek 4.

³⁹ **The New York Times**, 3 October 1954. Gazete haberin detayında Türk liderlerin Batı Almanya'ya yaptıkları resmi ziyaretle ülkedeki ekonomik gerilemeye çareler arayacaklarını, özellikle de dış ticaret açığını çözmek için çalışacaklarını yazıyordu.

⁴⁰ Başbakan ve beraberindeki heyet Yeşilköy Havalimanı'ndan hareket etmiş ve Münih Riem Havalimanı'na iniş yapmıştır (**Zafer**, 3 Ekim 1954).

⁴¹ **Zafer**, 3 Ekim 1954; **Hürriyet**, 3 Ekim 1954; **Milliyet**, 3 Ekim 1954; **Akşam**, 3 Ekim 1954; **Vatan**, 3 Ekim 1954.

⁴² **Zafer**, 3 Ekim 1954; **Cumhuriyet**, 3 Ekim 1954; **Hürriyet**, 4 Ekim 1954; **Akşam**, 4 Ekim 1954.

⁴³ **TDA**, 501/32193-128313-16, 2 Ekim 1954.

⁴⁴ **TDA**, 501/32193-12813-15, 2 Ekim 1954.

Offenbach'ın Güzel Helena isimli piyesini seyretmeye giden heyet, burada Alman vatandaşlarının sıcak ve samimi tezahüratlarıyla karşılanmıştır⁴⁵.

Şansölye Konrad Adenauer henüz Londra'da bulunduğundan, Başbakan Adnan Menderes'in Almanya'ya ayak basması vesilesiyle şu mesajı göndermiştir:

“Almanya Federal Cumhuriyet Hükümeti ekselans Adnan Menderes'in şahsında hür dünyanın idealleri için başarı ile savaşmakta olan bir devlet adamını selamlamaktadır. Kendisinin Başvekilliği sırasında Türkiye'nin 1952 yılı Şubat ayında Nato'ya üye olması, 28 Şubat 1953 tarihinde Ankara Paktının imzalanması, 2 Nisan 1954 tarihinde Türkiye-Pakistan Paktının akdolanması ve 9 Ağustos 1954 tarihinde de Balkan İttifakının imzalanması yolu ile Türkiye, milletler camiası içindeki mevkiini kuvvetlendirmiştir. Siyasi, iktisadi ve kültürel sahalarda Almanya ile Türkiye arasında çoktan beri mevcut olan iyi münasebetlerin son zamanlarda fevkalade inkişaf etmesini, bilhassa Türk hükümetinin basiretli ve uzağı gören siyasetine borçluyuz.

Milletlerimizin arasında mevcut olan ananevi dostluğu inkişaf ettirmek, geçen Mart ayında Türkiye'yi ziyaretimin başlıca maksadı idi. Türkiye'de bulunduğum sırada bana karşı gösterilmiş olan misafirperverliği hiçbir zaman unutamam. Türk devlet adamlarının memleketimizi ziyaretlerinden dolayı duyduğum sevinci bütün Alman milleti de benimle birlikte paylaşmaktadır.”⁴⁶

Adenauer'un bu nezaket mesajına Adnan Menderes şu telgrafla karşılık vermiştir:

“Güzel Münih'e ayak basar basmaz beni en mes'ud eden hadiselerden biri şahsımın ve Hükümetimin en samimi kanaatlerini ifade için gönderdiğim mesaja vermek lütfunda bulunduğunuz cevabı bulmak oldu.

Bunu okurken Ankara'daki samimi görüşmelerimizi hatırladım ve pek yakında bunları aynı samimiyetle devam ettirmek fırsatını bulacağımdan dolayı bahtiyarlık hissettim.

Münih'in büyük cazibesi ve gördüğüm hararetle kabul beni bu güzel şehre bir kat daha raptetmekle beraber Zatı Devletlerine mülaki olacağım günü en büyük sabırsızlıkla beklemekteyim.

⁴⁵ **Zafer**, 4 Ekim 1954; **Hürriyet**, 4 Ekim 1954; **Akşam**, 4 Ekim 1954; **Vatan**, 4 Ekim 1954.

⁴⁶ **TDA**, 501/32193-128313-14, 2 Ekim 1954.

Bu fırsattan bilistifade Zatı Devletlerinden ihtiramatı faikamın kabulünü
rica ederim.”⁴⁷

Başbakan Menderes, 3 Ekim’de Münih’te Alman basınına açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklamalarında Menderes, Adenauer’ün Türkiye ziyaretinden duyduğu memnuniyeti, Türk-Alman dostluğunun çok eski olduğunu, yeni gelişmelere açık olan bu dostluğun dünya barışı için büyük bir değer taşıdığını ifade etmiştir. Kendisine yöneltilen Almanya hakkındaki ilk izlenimlerin nelerdir şeklindeki soruya ise Menderes, Almanya’nın tarihin nadir kaydettiği büyük tahribatlara rağmen tamir ve telafi noktasında bu yıkımlardan harika sonuçlar ile çıktığını ifade ederek cevap vermiştir⁴⁸.

Münih’ten sonraki durak Türk heyetinin büyük beklenti içerisinde olduğu asıl ekonomik görüşmelerin gerçekleştirileceği Bonn’du. Nitekim artık daha somut adımlar atılacak ve rakamların da telaffuz edilmeye başlandığı bir gündeme geçilecekti.

Türkiye’nin 1954 yılının ilk yedi ayında Almanya’dan yapmış olduğu ithalat miktarı 154 milyon TL civarındayken, Almanya aynı devre içinde yalnız 71 milyon TL’lik bir ithalat yapmıştır. Bu durum Türk-Alman ticari dengesinin Türkiye aleyhine bozulmasına yol açmıştır. Ayrıca aynı devre içinde kredili teçhizat siparişlerini temin etmek için bir taraftan bakiye borçlarını ödemeye mecbur olması da Türkiye’yi büsbütün güç bir hale sokmuştur. Bu olumsuz göstergelerin dışında Türkiye’ye yeni açılacak olan 150 milyon dolar kredi içerisinde Türkiye’nin borçlarını ödemesi şart koşulduğundan krediden istifade etmek imkânsız hale gelmiştir⁴⁹. Bu şekilde bozulan ticaret dengesinin düzeltilmesinin yolu ise Almanya’nın Türkiye’den daha fazla ithalat yapmasında görülüyordu⁵⁰. Bu çerçevede Başbakan Menderes ve beraberindekilerin Bonn’da gerçekleştireceği görüşmelerde özellikle ticari anlamda ihtilafı nok-

⁴⁷ TDA, 501/32193-128313-17, 2 Ekim 1954.

⁴⁸ TDA, 501/32193-128313-13, 3 Ekim 1954; Cumhuriyet, 4 Ekim 1954; Milliyet, 4 Ekim 1954; Hürriyet, 4 Ekim 1954.

⁴⁹ Bahse konu 150 milyon dolarlık kredi Türkiye’nin ödediği borç nispetinde açıldığından ve ödemesi yapılan borcun bir kısmı da diğer gerekli ithal mallar için tahsis edildiğinden kredinin tam olarak işletilebilmesi mümkün olmuyordu. Bonn’daki müzakerelerde bu krediyi işletmek için bir formül bulmak ya da bu kredinin ayrı bir şekilde değerlendirilmesi için girişimlerde bulunulacaktı.

⁵⁰ Ankara, yaşanan zorluklara rağmen Almanya’dan anlayış, Alman ekonomist ve işadamlarından da Türkiye’ye yardımcı olmaları beklentisindeydi. [Essener Tageblatt, 7 Oktober 1954 (Gazete TDA, 501/32020-125987-3 nolu dosya içinde yer almaktadır)].

taların halledilmesi ve iki ülke arasında etkisi uzun yıllar sürecek bir anlaşma beklentisi ön plana çıkmıştır⁵¹.

II. Başbakan Menderes ve Heyetinin Bonn Ziyareti

Başbakan ve beraberindeki heyet, 4 Ekim’de özel bir trenle Federal Almanya’nın başkenti Bonn’a hareket etmiş, Türk ve Alman bayraklarıyla süslenen istasyonda Şansölye Adenauer, maliye ve iktisat bakanları, cumhurbaşkanlığı müsteşarı, dışişleri bakanlığı temsilcileri tarafından karşılanmıştır⁵².

4 Ekim’de Şansölye Adenauer tarafından Federal Cumhuriyet Şansölyelik Köşkü’nde Başbakan Menderes şerefine bir akşam yemeği verilmiştir. Bu yemekte bir konuşma yapan Şansölye, Türk yetkilileri selamladıktan sonra öncelikle mart ayında Türkiye’ye yaptığı ziyaretten duymuş olduğu memnuniyeti dile getirmiştir. İade-i ziyaretin iki ülke arasındaki bağları daha da kuvvetlendirdiğini belirterek Türkiye’nin iç ve dış kalkınma hamlelerinin hayranlıkla takip edildiğini söylemiştir. Türkiye’nin NATO’ya üye olması (1952), Balkan Paketi (1953) ve Türkiye-Pakistan Antlaşması (1954) gibi adımlar atarak dünya barışına sunduğu katkıyı dile getirmiştir. Her iki ülkenin milli ekonomilerinin birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğu üzerinde durarak bu münasebetlerin artarak devam etmesinden duyulan memnuniyet ve Alman gençlerinde giderek artan bir Türkiye merakı olduğunu ifade etmiştir. Konuşmanın bir kısmı da Anadolu’nun Alman ilmî araştırmaları için özellikle de arkeoloji çalışmaları için önemli olduğu, Alman arkeologların, tetkik gruplarının ve ilim sever seyyahların görmüş oldukları misafirperverlik ve onlara sağlanan uygun çalışma ortamı üzerine olmuştur. Şansölye, bütün misafirlerin Almanya’yı tanınmasından mutluluk duyduğunu belirterek sözlerini Türkiye Cumhurbaşkanı ve devlet erkânına dair iyi dileklerle tamamlamıştır⁵³.

Şansölye’nin bu konuşmasına karşılık veren Başbakan Menderes, kararlaştırıldığı günden itibaren Federal Almanya Cumhuriyeti’ne yapacağı ziyareti sabırsızlıkla beklediğini ve bu ziyareti yapabilmış olmaktan dolayı çok mutlu olduğunu söylemiştir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra imzalanan Londra Antlaşması’nın önemini vurgulayan Başbakan, bu Antlaşma ile yeni bir

⁵¹ **Milliyet**, 5 Ekim 1954; **Cumhuriyet**, 6 Ekim 1954.

⁵² **Aberdeen Evening Express**, 4 October 1954; **Zafer**, 5 Ekim 1954; **Hürriyet**, 5 Ekim 1954; **Milliyet**, 5 Ekim 1954; **Cumhuriyet**, 5 Ekim 1954; **Vatan**, 5 Ekim 1954; **Halkçı**, 5 Ekim 1954.

⁵³ **TDA**, 501/32193-128313-12, 4 Ekim 1954.

devrin başladığına dikkat çekmiştir. Menderes, Adenauer'un her iki ülkenin ekonomisi konusundaki ifadelerine katıldığını belirterek her alanda iş birliği için daima gayret gösterileceğini söyleyip Federal Almanya Cumhurbaşkanı ve devlet erkânını selamlayarak sözlerine son vermiştir⁵⁴.

Başbakan Menderes ve beraberindeki heyet, 5 Ekim günü Ruhr Bölgesi'nde⁵⁵ Düsseldorf Oberhausen'i, Duisburg ile Essen endüstri merkezlerini ve bu bölgedeki Gutehoffnungshütte, Dansing, Krupp fabrikalarını gezmiştir. Heyeti öğlen yemeğinde ise Türkiye ile iş yapan bir fabrika misafir etmiştir⁵⁶.

Başbakan Menderes, 5 Ekim'de Kuzey Ren-Westefalya Başbakanı tarafından Düsseldorf'da şerefine verilen akşam yemeğine katılmıştır. Yemekte konuşan Kuzey Ren-Westefalya Başbakanı, heyetin Ruhr Bölgesi'ne gösterdiği ilgiden duyduğu memnuniyetini ve iki devletin iktisadi ilişkilerinin daha da gelişmesini arzuladığını dile getirmiştir⁵⁷. Menderes de burada yaptığı konuşmada Türk heyetinin Almanya sanayisinin kalbi olan Ruhr Bölgesi'ni ziyaretinin kendileri için çok verimli olduğu belirterek, sanayi ve teknik anlamda iş birliğinin her geçen gün daha da önem kazandığına değinmiştir⁵⁸.

Bonn'da yapılacak olan iktisadi meselelerin görüşülmesinden önce iki ülke uzmanları 5 Ekim'de bir araya gelmiş⁵⁹ ve belirli noktalar tespit edildikten sonra 6 Ekim günü başbakanlar düzeyinde toplantı yapılması kararlaştırılmıştır⁶⁰. Bu noktada Başbakan Menderes ve beraberindekilerin Türkiye'nin Amerika'ya ihraç edeceği 200 bin ton kromun bedelini, Almanya'ya olan

⁵⁴ TDA, 501/32193-128313-11, 4 Ekim 1954.

⁵⁵ Ruhr Bölgesi: Almanya'nın Kuzey Ren-Vestfalya (NRW) eyaletinde bulunan, Almanya'nın en büyük metropoliten yerleşim merkezidir. Duisburg, Mülheim an der Ruhr, Essen, Gelsenkirchen, Bochum, Oberhausen, Bottrop ve Dortmund bu bölgenin belli başlı kentleridir. Avrupa'daki en yoğun nüfusa sahip beşinci bölgedir. Avrupa'nın en büyük sanayi bölgelerinden olan Ruhr, kömür ve çelik üretimiyle bilinmektedir. WWF, **Just Transition For Regions And Generations Experiences from Structural Change in te Ruhr Area**, WWF Germany, Berlin 2016, s.26.

⁵⁶ **Hürriyet**, 6 Ekim 1954; **Zafer**, 6 Ekim 1954; **Cumhuriyet**, 6 Ekim 1954; **Vakit**, 6 Ekim 1954.

⁵⁷ TDA, 501/32193-128313-10, 4 Ekim 1954.

⁵⁸ TDA, 501/32193-128313-9, 5 Ekim 1954.

⁵⁹ Bu görüşmeler öncesinde Bonn'da çıkmakta olan bir gazete Türkiye'de yaşanan ekonomik sorunları ayrıntılı bir şekilde anlattıktan sonra müzakereler sırasında Almanya'nın Türkiye pazarındaki lider konumunun unutulmaması gerektiğine dikkat çekmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. **Bonner Rundschau**, 5 Oktober 1954 (Gazete TDA, 501/32020-125987-3 nolu dosya içinde).

⁶⁰ **Cumhuriyet**, 6 Ekim 1954; **Vatan**, 6 Ekim 1954.

mevcut borca karşılık vermeyi taahhüt etmeyi planladığı anlaşılmaktadır. Bu tarihlerde Türkiye'nin Almanya'ya olan toplam borcu 67 milyon dolar civarındayken yapılan ödeme ve mal ihracı ile bu rakam 25 milyona geri çekilmiştir. Ancak sonradan borç miktarı yeniden 40 milyon dolara yükselmiştir. Eğer şartlar olgunlaşır anlaşma yapılırsa, Amerika'dan krom ihracı dolayısıyla gelecek miktarın Almanya'ya aktarılarak mevcut borcun yarısının ödenmesine yönelik taahhüt verilmesi planlanmıştır⁶¹.

6 Ekim günü yapılan görüşmeler sırasında Türk heyeti, Başbakan Menderes başkanlığında olmak üzere Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur, Dışişleri Genel Sekreteri Muharrem Nuri Birgi, Büyükelçi Suat Hayri Ürgüplü, Maliye Müsteşarı Mehmet İzmen, Ticaret ve İktisat Müsteşarı Munis Faik Ozansoy, Hariciye İktisat ve İşbirliği Genel Sekreteri Melih Esenbel, Merkez Bankası Genel Müdür Nail Gider, Bonn ticaret Müşaviri Süleyman Çeşmebaşı'ndan müteşekkildi. Almanya'yı ise Başbakan Adenauer başkanlığında Alman iktisat ve ticaret, maliye, ziraat bakanları, başbakanlık müsteşarı, dışişleri bakanlığı iktisadi işler dairesi başkanı, Almanya'nın Ankara büyükelçisi, iktisat müşaviri ve dışişlerinden iki genel müdür temsil etmekteydi. Görüşmelerde Almanya tarafı, Londra Konferansı'nın da olumlu olmasından dolayı Türk heyetinin yapmış olduğu ziyaretin daha da önem kazandığına, Bolşevizm'in bağımsız milletler için tehlike olduğundan bahisle Türkiye'nin dünya barışının korunmasında büyük bir rol oynadığına değinmiştir. Türk tarafı da kendileri için Almanya'nın önemli bir dost olduğu, tüm alanlarda ilişkilerin daha da geliştirilmesi gerektiği üzerinde durmuştur.

Öncelikli olarak Federal Almanya Ticaret Bakanlığının ay sonuna kadar Türkiye'ye 150 bin TL kıymetinde şarap ihraç edeceği; Türkiye'nin Almanya'dan 15 milyon Deutsche marklık (DM) çeşitli liman yapım araçları siparişi vermesi; Türk limanlarının inşasında kullanılacak bu tesis ve makinelerin yirmi ay zarfında Türkiye'ye teslim edilmesinin kabul edilmesi gibi konularda anlaşmaya varılmıştır⁶². Ayrıca 16 Şubat 1952'de imzalanan Türkiye-Almanya Ticaret ve Ödeme Antlaşmalarının yürürlüğü 31 Haziran 1955'e kadar uzatılmıştır⁶³.

⁶¹ **Hürriyet**, 7 Ekim 1954; **Akşam**, 7 Ekim 1954.

⁶² **Milliyet**, 7 Ekim 1954.

⁶³ **Resmî Gazete**, 18 Haziran 1955, Sayı: 9032. Basında bu anlaşmanın 30 Temmuz 1955'e kadar uzatıldığını haber yapan bazı gazeteler için bk. **Cumhuriyet**, 7 Ekim 1954; **Vakit**,

6 Ekim günü Federal Almanya Cumhurbaşkanı Teodor Heuss, Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nde (Villa Hammerstein) Adnan Menderes onuruna bir öğlen yemeği vermiş ve bir konuşma yapmıştır. Cumhurbaşkanı Heuss konuşmasının başında şunları söylemiştir:

“.....takriben yirmi beş sene evvel İstanbul'a ait bir hatıram tazelenmektedir. Burada temas etmek istediğim nokta, memleketin latif manzarası, antik mimari abideleri, Büyük Sinan'ın heybetli ve ölçülü camileri değildir. Daha ziyade, insanı sarsan, büyük olduğu kadar dalgalı bir tarih devresi içinde realist ve makul yeni bir devrin bütün sarahatıyla nasıl kendini hissettirmekte olduğu noktasıdır. Büyük Atatürk'ün dinamik cesaretlerle dolu hayatından, hülyaları harekete getiren ve Almanya'da bizleri “romantik” diye vasıflandırdığımız çizgiler vardır. Fakat o devlet kurmakta ölçülü ve mükemmel bir realistti. O, kuvvet ve kudreti ölçü kanunlarına göre ayarlamasını çok iyi bilmiştir. Doğu Akdeniz kıyılarının yer yer ve zaman zaman birçok insan ızdıraplarıyla dolu son iki asırlık tarihini bir parça bilenler, Türkiye'yi müterakki bir Avrupa memleketi olarak yetiştirmek uğruna maziyi mazi saymak suretiyle meydana konulan muazzam siyasi başarının manasını anlarlar.”

Cumhurbaşkanı konuşmasının devamında Türk-Alman ilişkileri bakımından önemli hizmetlerinin bulunduğunu söylediği bazı Alman tarihi şahsiyetlere değinmiştir⁶⁴. İki devlet arasındaki kültürel ve iktisadi ilişkilerin giderek gelişmesinden memnuniyet duyduğunu ifade eden Heuss, iyi dileklerle konuşmasını tamamlamıştır⁶⁵.

Cumhurbaşkanı Heuss'tan sonra Başbakan Menderes de bir konuşma yaparak gördükleri misafirperverliğe, tarihi Türk-Alman dostluğu ile Atatürk'ün Türk milleti ve insanlık için önemine, iki devlet arasında yapılacak olan işbirliğine ve bu işbirliğinin dünya barışına katkısına dikkat çekmiştir⁶⁶.

7 Ekim 1954. Milliyet gazetesi ise anlaşmanın 31 Aralık 1954'e kadar uzatıldığını yazmaktadır (*Milliyet*, 7 Ekim 1954).

⁶⁴ Cumhurbaşkanı Heuss bu isimler arasında Helmut Von Moltke, Colmar Von der Goltz, G. Von Siemens, Schliemann, Wiegand ve Bittel'i saymıştır. Bu isimlerin dışında Ernst Reuter'ın Türk politikasının güvenilirliği nedeniyle 1933 yılından sonra bir dönem Türkiye'ye sığınmasının ve Türkiye'nin bu anlamda bir insanîyetlik örneği göstermesinin de önemli olduğunu söylemiştir.

⁶⁵ TDA, 501/32193-128313-16, 6 Ekim 1954.

⁶⁶ TDA, 501/32193-128313-19, 6 Ekim 1954.

Heyette bulunan gazeteciler ise 6 Ekim’de Alman Federal Hükûmeti basın şefi tarafından kabul edilmiştir. Türk gazeteciler basın ve yayın dairelerini ziyaret etmiş, Bonn şehrinde bir gezinti yaptıktan sonra öğlen yemeğinde Bonn Belediyesi Başkanı’nın misafiri olmuşlardır. Gazeteciler öğleden sonra Köln’e (o dönemki adıyla Kolonya) giderek buradaki birçok fabrikayı gezmişlerdir⁶⁷.

Başbakan Menderes ve beraberindekiler 7 Ekim günü resmî program içerisinde olumsuz hava koşullarına rağmen Ren Nehri üzerinde bir gezinti yaparak tarihi Rhineland Bölgesi ile Ruedes Hein’dan Koeligswinter’e kadar olan alanı gezmişlerdir. Şansölye Adenauer Londra Konferansı müzakereleri nedeniyle Mecliste bulunduğu⁶⁸ bu gezintiye Almanya adına refakat eden isim ise İktisat Vekili Ludwing Erhard olmuştur. Yaklaşık 5.5 saat süren gezintide ikili görüşmeler devam etmiştir⁶⁹. Nitekim Türk ve Alman heyetleri önce ayrı ayrı toplanarak genel ve özel temaslarda elde edilen neticeleri gözden geçirmişler ve ardından bir araya gelip iki saatlik bir toplantı yapmışlardır⁷⁰. Aynı gün akşamı Başbakan Menderes ve beraberindekiler Türk-Alman Dostluk Cemiyetinin kendileri için tertiplediği yemeğe katılmışlardır⁷¹. Şansölye Adenauer, Adliye Vekili Fritz Neumeier, Başbakan Müsteşarı Hans Glocke ve pek çok şahsiyet de bu Cemiyete üye kaydı yaptırmışlardır⁷².

Türk heyeti 8 Ekim’de Bonn Belediyesini ziyaret etmiştir. Bu ziyaret dolayısıyla bir konuşma yapan belediye başkanı, Türk-Alman ilişkileri açısın-

⁶⁷ **Zafer**, 7 Ekim 1954.

⁶⁸ Adenauer, Federal Parlamentoda Türk heyetinin ziyaretinden de bahsetmiş ve iki ülke arasında “kalpten gelen bir dostluk” olduğunu söylemiştir. Bk. **Akşam**, 8 Ekim 1954. Türk heyetinin ziyaretinin Federal Almanya Meclisine nasıl yansıdığı incelenmeye çalışılmıştır. Ancak Federal Hükümet toplantı tutanakları Federal Şansölyelik uzmanları tarafından kısa tutanaklar/notlar şeklinde hazırlanmış olup henüz daha Federal Arşive teslim edilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Mevcut kısa notların dahi referans olarak kullanılamayacağı belirtilmiştir (https://www.bundesarchiv.de/cocoon/barch/0000/k/k1954k/kap1_1/para2_1.html, Erişim Tarihi: 19.03.2023). Diğer taraftan Almanya’ya yapılan ziyaretle ilgili TBMM’de görüşülmüş herhangi bir tutanak kaydı mevcut değildir. Türkiye Büyük Millet Meclisi 5 Temmuz 1954 tarihinde 1 Kasım 1954’e kadar çalışmalarına ara verme kararı almıştır. (**TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: X, C 1, 17. İnikat, 5 Temmuz 1954, s.469)

⁶⁹ Bir Alman gazetesi Menderes’in bu gezintiye çıktığı zaman İktisat Vekili Ludwing Erhard’dan istediği krediyi alma konusunda çok az ümidi olduğunu yazmaktadır. Bk. **Der Spiegel**, 13 Oktober 1954 (Gazete TDA, 501/32020-125987-1 nolu dosya içinde yer almaktadır).

⁷⁰ **Hürriyet**, 7 Ekim 1954.

⁷¹ **Hürriyet**, 7 Ekim 1954; **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1954.

⁷² **Milliyet**, 7 Ekim 1954.

dan önemli gördüğü Bonn Üniversitesi öğretim üyelerinden Profesör Robert Rieder'in (Rieder Paşa)⁷³ Türkiye'deki faaliyetlerine değinmiştir. Rieder Paşa'nın Türk askeri sıhhiye teşkilatını ve Gülhane Hastanesini düzenlemesinin, Haydarpaşa'da bir tıbbiyeyi faaliyete geçirmesinin üzerinde durmuştur. Belediye başkanı ziyaretin sonunda Menderes'e, Hofgarten isimli şehir parkının yüz senelik ağaçlarından birinin odunundan yapılan küçük bir kâseyi hediye etmiştir⁷⁴.

Başbakan Menderes, 8 Ekim'de Bad Godesberg Belediye Başkanı H. Hopmann tarafından Redoute'de resmî kabul ile karşılanmıştır. Belediye Başkanı heyetin Bad Godesberg'i ziyaretinden büyük bir memnuniyet duyduğunu söylemiştir. Ardından Bad Godesberg'teki iki mimari yapının (Godesburg Şatosu ve Redoute Tedavihanesi) tanıtımını yapan H. Hopman, Menderes'e Redoute Tedavihanesini gösterir bir tablo hediye etmiştir⁷⁵.

Başbakan Menderes ve beraberindeki heyetin ekonomi konusundaki müzakereleri 8 Ekim'de büyük oranda tamamlanmıştır⁷⁶. Bu müzakereler neticesinde 5-7 senelik vade ile 690 milyon DM -yaklaşık 450 milyon TL- bir kredi temin edilmiştir⁷⁷. Bu kredinin 460 milyon DM'lik kısmının Alman bankalarının katılımıyla kurulmuş olan Hermes Sigorta Şirketi tarafından verilmesi kararlaştırılmıştır. Geri kalan 230 milyon DM için ise -yaklaşık 150 milyon TL- Alman hükûmeti devlet garantisi vaat etmiştir. Kredinin 460 milyon DM'lik kısmı için yapılan müzakereler sırasında Başbakan Adnan Menderes, Alman bankacı ve sanayicilerine hitaben 45 dakikalık bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmanın kredi verilmesinde önemli etkisi olmuştur. Benzer şekilde Alman bankacı ve küçük sanayicilerin muhalefetine rağmen⁷⁸, büyük sanayicilerin

⁷³ Robert Rider Paşa 1898-1904 yılları arasında Türkiye'de görev yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Derviş Şen, "Gülhane Askeri Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Anabilim Dalının Tarihçesi", *Ulusal Cerrahi Dergisi*, C 21, S 2, Nisan-Mayıs-Haziran, 2005, s.163-164.

⁷⁴ *TDA*, 501/32193-128313-5, 8 Ekim 1954.

⁷⁵ *TDA*, 501/32193-128313-6, 8 Ekim 1954.

⁷⁶ Başbakan Menderes ve beraberindeki heyetin büyük çoğunluğu Türkiye'ye dönmekle beraber heyette yer alan bazı resmi görevliler anlaşmanın detayları için, işadamları ve kooperatif temsilcileri ise çeşitli iş bağlantıları kurmak üzere Almanya'da kalmıştır. (*Hürriyet*, 9 Ekim 1954).

⁷⁷ 1956 yılında devlet bütçesinin düz hesapla 2 milyar 370 milyon TL (*Resmî Gazete*, 1 Mart 1956, S 9247) olduğu düşünüldüğünde verilen kredi miktarının önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

⁷⁸ Federal Almanya İktisat Bakanı Erhard, liberal sisteme bağlılığı dolayısıyla politikanın iktisadi işlere karışmaması, Türkiye ile ilişkilerin normal safhada kalması görüşündeydi.

baskısı ve Şansölye Adenauer'un Türkiye'ye ciddi desteği kredinin onaylanmasını sağlamıştır⁷⁹.

Başbakan Menderes ve heyetinin Almanya ziyareti sona ermek üzereyken iki ülke tarafından kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla resmî bir tebliğ yayınlanmıştır. İki kısımdan oluşan tebliğin ilk kısmında ziyaretin Almanya Şansölyesi tarafından Türkiye'ye yapılan ziyarete karşılık olarak gerçekleştiği, hem Türk tarafının hem de Alman tarafının dünya barışı için ortaya koyduğu kararlılığa dikkat çekilmiştir. İkinci kısımda ise Türkiye ile Almanya arasındaki iktisadi meselelere temas edilmiş ve iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin daha da artırılmasına vurgu yapılmıştır. Resmî tebliğ, kurulan temasların sadece iki ülkenin değil barış ve adaletten yana olan tüm dünya ülkelerinin de menfaatine olacağını ifade ederek son bulmuştur⁸⁰.

Başbakan Menderes, Başkent Bonn'dan ayrılmadan önce Almanya Matbuat Umum Müdürlüğü binasında yerli ve yabancı basına bir beyanat vermiştir. Alman hükûmeti basın şefinin organize ettiği toplantıda Menderes; yapılan ziyaretin Şansölye Adenauer'un Türkiye ziyaretine iade niteliği taşıdığını, Federal Almanya'nın dünya politikasındaki yeni durumunu, Almanya ile Türkiye arasındaki sıkı siyasi dostluğun ticari ve iktisadi münasebetlerle daha da takviye edilmesi gerektiğini, iki ülke ekonomisinin birbirini tamamlar nitelikte olduğunun yakından görüldüğünü, eski bir geçmişe sahip olan kültürel ve içtimai münasebetlerin daha da ileri götürülmesi için yapılan ziyaretin bir başlangıç teşkil ettiğini, ziyaret sonunda her iki hükûmetin mutabık kalarak yapmış oldukları resmî tebliğde de gerekli açıklamaların daha detaylı olarak yazdığını vurgulamıştır⁸¹. Bu açıklamadan sonra soru-cevap kısmına geçilmiştir. İlk olarak söz alan Die Zeit gazetesi temsilcisi resmî tebliğde Alman sanayiinin Türkiye'de yatırımlara katılacağından bahisle bu yatırımların ne oranda ve hangi sahalarda olacağını sormuştur. Başbakan Menderes, işbirliğine vurgu yaparak yatırımlar için bir rakam telaffuz etmemiş ve saha anlamında bir sınır çizilmediğini söylemiştir.

Bankacıların bir kısmı da sigortalı harici kredilerin toplamını genişletelim ancak Türklere ayrıcalıklı muameleler yapmayalım anlayışındaydı. Bu noktada çok nüfuzlu olarak tanımlanan Maliye Bakanı Schafer'in görüşü önem kazanmış olup o da Adenauer'e destek vermiştir. (**Akşam**, 7 Ekim 1954; **Vatan**, 7 Ekim 1954; **Vatan**, 8 Ekim 1954).

⁷⁹ **Hürriyet**, 9 Ekim 1954; **Akşam**, 9 Ekim 1954.

⁸⁰ **TDA**, 501/32193-128313-18, 9 Ekim 1954. Tebliğin tam metni için bk. Ek 1.

⁸¹ **TDA**, 501/32193-128313-3, 9 Ekim 1954; **Akşam**, 10 Ekim 1954; **Cumhuriyet**, 10 Ekim 1954.

Baseler Nachrichten (İsviçre) gazetesi adına söz alan temsilci, yayınlanan resmi tebliğde Türkiye'nin Almanya'ya yapacağını bildirdiği hububat ihracatı hakkında rakamlara yönelik bir anlaşma olup olmadığını sormuştur. Menderes rakam vermemekle beraber cevaben geçen yıl Türkiye'nin ihraç ettiği toplam hububat miktarının bir buçuk milyon tonu geçtiğini, bu miktar içinde Almanya'nın önemli bir yer tuttuğunu ifade etmiştir. Ancak bu yıl hava şartları dolayısıyla hububat ihracatının sınırlı düzeyde kalacağını da sözlerine eklemiştir.

The New York Times gazetesi temsilcisi resmî tebliğde Türkiye'nin Brüksel Paketi'ne⁸² katılması konusunun geçtiğini bunun ne zaman ve ne şekilde olacağı hakkında bir soru yönelmiştir. Başbakan Menderes de cevabında, Brüksel Paketi'ne katılım şekli ve zamanı konusunda kesin bir şey söyleyemeyeceğini, ancak Türkiye'nin dayanışma ve beraberlik amacı taşıyan bu teşekküle girmeyi arzu ettiğini ifade etmiştir.

Baseler Nachrichten gazetesi temsilcisi ilkbaharda imzalanan antlaşmada vadesi gelen borçların ödenmesi için kesin bir anlaşmaya varılıp varılmadığını sormuştur. Başbakan Menderes de antlaşmanın iki hedefi bulunduğunu; bunlardan birinin borçların tasfiyesini diğerinin de ilişkilerin geliştirilmesine yönelik olduğunu belirtmiştir⁸³.

Müzakerelerin tamamlandığı gün Şansölye Adenauer, Başbakan Menderes onuruna Bruehl Şatosu'nda büyük bir resmî kabul vermiştir⁸⁴. Başbakan Menderes Almanya'dan ayrılırken telsiz telgraf vasıtasıyla uçaktan Şansölye Adenauer'e bir mesaj göndererek ziyaretten duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir⁸⁵.

⁸² Brüksel Paketi/Anlaşması: İngiltere, Fransa Belçika, Hollanda, Lüksemburg arasında Ekonomik, Sosyal ve Kültürel ve Kolektif Savunma Antlaşması adı altında 17 Mart 1948 yılında imzalanmış ve 25 Ağustos 1948'de yürürlüğe girmiş ve elli yıl yürürlükte kalmıştır. Antlaşma uyarınca taraflar, mümkün olan en iyi sonucu almak için ekonomik etkinliklerini organize ve koordine edecektir. Brüksel Antlaşması, İtalya ve Batı Almanya'nın katılımıyla 23 Ekim 1954 tarihinde imzalanan Paris Antlaşmasıyla değiştirilerek Batı Avrupa Birliği'ne dönüştürülmüştür. (İlke Göçmen, "Brüksel Antlaşması 1948", **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul 2021, s.395-396).

⁸³ TDA, 501/32193-128313-3, 9 Ekim 1954; **Coventry Evening Telegraph**, 9 October 1954; **Manchester Evening News**, 9 October 1954.

⁸⁴ **Milliyet**, 9 Ekim 1954.

⁸⁵ TDA, 501/32193-128313-2, 9 Ekim 1954.

III. Türk Heyetinin Dönüşünün Yerli ve Yabancı Basındaki Yansımaları

Türk heyeti ülkeye döndükten sonra yerli ve yabancı basında ziyarete ilişkin pek çok haber ve değerlendirme yer almıştır.

Akşam gazetesi karşılıklı sorunların görüşmeler sonunda çözüldüğünü, Türkiye'nin kalkınmasında Almanya'nın sanayi ve ekonomisinin Türkiye'ye destek olacağını yazmıştır. Gazete adına Almanya'ya giden Kazım Şinasi Dersan ise savaş yıllarında ağır bombardımana maruz kalmış Almanya'nın beş altı yıl içerisinde yaralarını sararak ayağı kalktığını, fabrikalarını yeni baştan yapılandırarak işletmeye başladığını, yeni tesisler kurduğunu ve dünya ekonomisinde yeniden önemli bir rol oynamaya başladığını belirtmiştir. Gazete Alman bankacı ve maliyecilerinin kredi konusunda ikna edilmelerini Başbakan Menderes'in görüşmeler sırasında kendisine has üslubuyla yapmış olduğu açıklamalara bağlıyordu⁸⁶.

Hürriyet gazetesi okuyucularına Türkiye'nin Brüksel Paketi'ne girmek istediğini dile getirdiğini ve Almanya'nın Türkiye'deki yatırımlarının artacağını bildiriyordu⁸⁷. Gazete diğer gün ise Almanya ile iş birliği neticesinde mamul maddelerinin fiyatlarının düşeceğini; imar ve kalkınmada Almanya'dan temin edilecek kredini büyük rol oynayacağını; yedek parça ve makine darlığının önleneyeceğini; Türkiye'nin toprak altı ve toprak üstü zenginlikleriyle Almanya'nın ihtiyaçlarına büyük oranda cevap verebileceğini; Almanya'dan temin edilecek olan 450 milyon lira değerindeki kredinin piyasada büyük bir rahatlatma meydana getireceğini; ithal malların temininde yaşanan güçlüklerin giderileceğini haber yapıyordu⁸⁸.

Milliyet gazetesi Türkiye'ye 960 milyon marklık bir kredi açılacağını, Almanya gibi muazzam bir sanayi devinin Türkiye'ye yardımının başka devletler için de bir örnek teşkil edeceğini ifade ediyordu⁸⁹.

Cumhuriyet gazetesi Türkiye'nin Brüksel Paketi'ne katılma isteğinin dile getirildiğini; Türkiye'deki sanayi programlarına Alman iştirakinin sağlanacağını; Türkiye'nin Almanya'ya hububat teslimatı konusunda uzun vadeli iş birliği yapılacağını; iki ülke arasında ticari ilişkileri geliştirmek için bir Alman-Türk Komisyonunun kurulmasının faydalı görüldüğünü yazmıştır⁹⁰.

⁸⁶ Akşam, 11 Ekim 1954.

⁸⁷ Hürriyet, 10 Ekim 1954.

⁸⁸ Hürriyet, 11 Ekim 1954.

⁸⁹ Milliyet, 10 Ekim 1954.

⁹⁰ Cumhuriyet, 10 Ekim 1954. Gazetede ifade edilen komisyon bu haberden yaklaşık 5 yıl sonra *Türk-Alman Ekonomik İlişkilerini Araştırma Enstitüsü* adıyla kurulmuştur. (Erkan

Halkçı gazete Türk-Alman Resmî Tebliği manşetiyle verdiği haberde iki ülke arasında ekonomik ilişkilerin sıkı bir işbirliği ile devamı ve geliştirilmesi için tam bir mutabakata varıldığını yazıyordu⁹¹.

Vatan gazetesi Türkiye'nin Brüksel Paktı'na girme isteğine dikkat çekmekle beraber iki ülke arasındaki iktisadi işbirliğini derinleştirmek için bir Alman-Türk Komisyonu kurulacağını, yapılan görüşmelerde yeni ve olumlu neticeler alındığını, ekilen tohumların kısa sürede mahsul vereceğini ifade ediyordu. Menderes'in ülkeye elleri dolu olarak döndüğünü ifade ediliyordu⁹². Gazete adına ziyarete katılan Ahmet Emin Yalman ise izlenimlerini farklı tarihlerde yayınlanan üç başyazıyla duyurmuştur. Yalman, Almanya ile Yakınlık başlığını taşıyan ilk yazısında Almanya ile geçmişte kurulan ilişkilere değinmekte ve bugün iki tarafın dünya barışı için aynı nokta yer aldıklarını vurgulamaktadır⁹³. Diğer iki yazının ana başlığı ise aynı olup Başvekille Almanya'da ismini taşımaktadır. Bu yazıların ilkinde Hava Yolculuğunun İntibaları alt başlığını kullanan Yalman, Almanya ile ilgili bir değerlendirme yapmayı genel olarak gidiş sırasında uçakta yaşananları anlatmıştır⁹⁴. Üçüncü yazıda ise Almanya Nereden Nereye Geldi ? alt başlığıyla Almanya'nın yaşadığı kötü günlere dair kısa bilgiler verilmekte ve Almanya'nın nasıl bir kalkınma hamlesi ile engelleri aştığı anlatılmaktadır⁹⁵.

Vakit gazetesi tarafların Ankara'da yapılacak ticaret müzakereleri sırasında daha sıkı iş birliği prensiplerinin tespiti ve sanayide sermaye desteği konusunda anlaşmaya vardığını, Almanya'nın siparişlerin yerine getirilmesi için gerekli garantilerin ve finansmanların sağlanmasına özen göstereceğini yazıyordu. Gazete Başbakan Adnan Menderes'in havaalanında gazetelere verdiği şu demeci de satırlarına taşımıştır: "Altı gün süren seyahatimiz esnasında Alman devlet adamlarından ve bilhassa Alman milletinden görmüş olduğumuz

Dağlı-Fatih Çolak, "1945-1960 Arası Türk-Alman İlişkilerine Genel Bir Bakış", **Türk Dış Politikası Soğuk Savaşın Balından Yumuşamaya (1945-1960)**, Ed. Yakup Kaya, Ersin Müezzinoğlu, NEÜ Yayınları, Konya 2022, s.209).

⁹¹ **Halkçı**, 10 Ekim 1954. Gazete Almanya'dan dönen Menderes için İstanbul'un ayağa kaldırdığını, işçiler, öğrenciler, vazifeli polis ve jandarmanın on saat yağmur altında bekletildiğini yazmaktadır.

⁹² **Vatan**, 10 Ekim 1954.

⁹³ **Vatan**, 1 Ekim 1954.

⁹⁴ **Vatan**, 7 Ekim 1954.

⁹⁵ **Vatan**, 10 Ekim, 1954. Yalman bu yazısında bütün iyi niyetine rağmen seyahat programı çok yoğun olduğundan okuyucularını tam anlamıyla bilgilendiremediğini ifade etmektedir.

misafirperverlikten çok memnunuz. Almanya'da her yerde Türklere karşı sevgi, güven ve dostluk beslendiğini müşahade ettim. Seyahatimiz her bakımdan milletimiz için hayırlı olmuştur kanaatindeyim. Yurda dönmüş olmaktan dolayı da kendimi bahtiyar hissetmekteyim.”⁹⁶

Zafer gazetesi görüşmelerin iki taraf için de kıymetli neticelerle sona erdiğini,⁹⁷ Almanya ile her konuda mutabakata varıldığını; Başbakan Menderes'in İstanbul'da Yeşilköy Havalimanı'ndan Taksim'e kadar uzanan yol boyunca yüz bin kişi tarafından karşılandığını yazıyordu. Gazete, Almanya'nın Türkiye'nin Brüksel Paketi'ne katılmasını uygun gördüğünü bildiriyordu⁹⁸.

Ziyaretin dış dünyadaki yankıları Türk basını tarafından takip edilmiştir. Örneğin Yunanlılar tarafından ziyaretin hoş karşılanmadığına dair haberler çıkmıştır⁹⁹ (Yunanistan bu tarihlerde Kıbrıs'ın kendisine verilmesi isteğiyle BM nezdinde girişimlerde bulunuyordu). Moskova radyosu yapılan ziyareti herhangi bir yoruma yer vermeksizin yayınlamıştır¹⁰⁰. ABD'de basınında ise dünya barışına büyük katkısı olan Türkiye'nin ekonomik anlamda rahatlaması için görüşmelerin olumlu sonuçlanmasının beklendiğini yazmıştır¹⁰¹. Sonrasında ise The New York Times gazetesi Türkiye ve Almanya'nın ekonomik konularda anlaşacağını okuyucularına birinci sayfadan duyurmuştur¹⁰².

Stutgarter Zeitung, Alman-Türk İş Birliğinin Güçlendirilmesi başlığıyla verdiği haberde Türk konukların Dr. Adenauer tarafından Wahn Havalimanı'ndan sıcak sözlerle uğurlandığını yazıyordu. Gazete Türkiye'nin Londra Antlaşması'ndan sonra nihai hâlini alacak olan Brüksel Paketine katılma isteğini; katılım zamanı ve şekli konusunda ise yapılacak müzakerelere göre hareket edileceğini satırlarına taşımıştır. Bu noktada devlet adamlarının Alman-Türk iş birliğinin NATO ve barışa hizmet eden diğer kuruluşlara üyelik yoluyla

⁹⁶ **Vakit**, 10 Ekim, 1954.

⁹⁷ **Zafer**, 9 Ekim 1954.

⁹⁸ **Zafer**, 10 Ekim 1954.

⁹⁹ Yunan gazeteleri Menderes'in seyahatini çekemiyor başlıklı bir haber için bk. **Hürriyet**, 6 Ekim 1954.

¹⁰⁰ **Milliyet**, 5 Ekim 1954.

¹⁰¹ **Milliyet**, 8 Ekim 1954.

¹⁰² **The New York Times**, 10 October 1954. Aynı gazete daha önce Almanya'nın Türkiye'ye iktisadi olarak yardım etmesinin sadece Türkiye'nin Almanya'da sevilmesinden dolayı değil aynı zamanda Almanya'nın kendi menfaatlerine de uygun olmasından kaynaklandığını yazmıştır. (**The New York Times**, 3 October 1954).

güçleneceğine olan inançları ifade edilmiştir. Türkiye ile Almanya arasındaki ekonomik ilişkilerin kalıcı hale gelmesi için ekonomik konularda tavsiyede bulunmak üzere bir Alman-Türk komisyonu kurulacağı bildirilmiştir. Gazete görüşmeler sonunda Alman sanayisinin Türk yatırım programlarında “önemli ölçüde” yer alacağını ve görüşmelerin Ankara’da memnuniyetler karşıladığını aktarmıştır¹⁰³.

Der Splegel, Türk heyetinin Almanya temaslarını okuyucularına “Türk Balı” başlığıyla duyurmuştur. Türkiye’nin ekonomisinin kötü gidişini anlatan gazete ilginç ifadelerle yer vermiştir. Gazeteye göre devletin destekleme alım fiyatları Anadolu’daki çiftçilere para bolluğu getirmiş ve onları anlamsız harcamalara yöneltmiştir. İnsanların avizelerden gereksiz giyim eşyalarına kadar her şeyi satın aldığı, hatta Adnan Menderes’in memleketinde bir çiftçinin Rolls-Royce marka bir araca sahip olduğu ifade edilmiştir. Bu gereksiz harcamalar kısa bir süre sonra çiftçilerin yeni aldıkları traktörlerine yedek parça alamaz hale gelmelerine yol açmıştır¹⁰⁴.

Freisoziale Presse isimli Alman gazetesi Türk heyetinin dönüşünden on üç gün sonra görüşmeler hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir. Almanya’nın İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra kendisine getirilen ağır silah üretim yasağından kurtulmak için bazı girişimlerde bulunduğunu ifade eden gazete, Menderes ile Krupp Şirketinin¹⁰⁵ Başkanı Alfred Krupp arasında gizli bir görüşme olduğunu ileri sürmektedir. Essen’deki ziyarette Başbakan Menderes’e refakat eden ve villasında ağırlayan Krupp’un Türkiye, Yunanistan, Mısır ve Suriye’de çoğu uzun vadeli kredilerle finanse edilen ekonomik projelerle ilgilendiği bildirilmektedir. Ruhr Bölgesi’ni gezen Türk heyeti Duisburg’taki DEMAG Şirketine¹⁰⁶ yüklü miktarda sipariş vermiştir. Türklerin ekonomik durumu iyi

¹⁰³ **Stuttgarter Zeitung**, 11 October 1954 (Gazete TDA, 501/32020-125987-1 nolu dosya içinde yer almaktadır).

¹⁰⁴ **Der Splegel**, 13 Oktober 1954 (Gazete TDA, 501/32020-125987-1 nolu dosya içinde yer almaktadır). Gazete görseli için bk. Ek 4.

¹⁰⁵ Krupp Şirketi: 20. yüzyılın önemli aile şirketlerinden olup 1881 yılında Almanya’nın Essen bölgesinde kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşına kadar olan dönemde silah ve mühimmat üretimiyle ünlenmiştir. Sonraki dönemde ise çelik sanayisine yoğunlaşmıştır. 1999 yılında Thyssen AG ile birleşerek ThyssenKrupp AG adını almıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. <https://www.thyssenkrupp.com/en/company/history/>, Erişim Tarihi: 20.03.2023.

¹⁰⁶ DEMAG Şirketi: 1819 yılında kurulan şirket, köprülü vinç, asansör, malzeme taşıma ekipmanları, portal vinçler ve liman teknolojisine dair üretim yapmakta olup günümüzde de faaliyetlerini sürdürmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. <https://www.demagcranes.com/en/company>, Erişim Tarihi: 20.03.2023.

olmadığından Deutscher Länder¹⁰⁷ kredi vermek istemediğini ifade eden gazete Türkiye Başbakanı'nın yaptığı gezinin amacını kredi toplamak şeklinde özetlemiştir. Başbakanın kredi başvurularını başarılı bir şekilde sonuçlandırılabilmesi için Ruhr sanayisine ülkesinden bir silah sanayii kurma teklifinde bulunup bulunmadığı hakkındaki bilgiler çok sınırlı olduğu üzerinde durulmuştur. Türkiye'yi Orta Doğu'nun en iyi silahlanmış ülkesi olarak tanımlayan gazete Türkiye'nin silah maliyetlerini para basarak karşıladığını bu durumun da mal fiyatlarının artışına ve enflasyona sebep olduğunu yazmaktadır¹⁰⁸. Türk ekonomisindeki kötü gidişine dikkat çeken Freisoziale Presse, ithalatın ihracatı aştığını ve Türkiye'nin krediye olan ihtiyacının 150 milyon dolara yükseldiğini belirtmektedir. Türkiye'de yaşanan bu gelişmeler üzerine Avrupa Ödemeler Birliği (EPU) ülkelerinden yapılan serbestleştirilmiş ithalat durdurduğunu ve Türkiye'nin EPU'daki açığı 225 milyon dolara yükseldiğini satırlarına taşımıştır¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Deutscher Länder: 1 Mart 1948'de Batılı üç işgal gücünün askerî hükümetleri tarafından kurulan Alman Merkez Bankası. 1951 yılına kadar bu yapısı devam eden banka bu tarihten sonra Şansölye Adenauer başkanlığındaki federal hükümete bağlı bağımsız bir yapıya kavuşmuştur. 1957 yılında Deutsche Bundesbank adını almıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. <https://www.bundesbank.de/de>, Erişim Tarihi: 20.03.2023.

¹⁰⁸ Türkiye'deki enflasyon konusunda değerlendirmeler yapan Freisoziale Presse, Türk parasının döviz karşısında sabitlenmesinin (1 Dolar=2.80 TL) mal fiyatlarının yükselmesini fırsat bilen ihracatçılar tarafından avantaja çevrildiğini yazmaktadır. İhracatçılar döviz karşılık gelen TL'yi devlet bankasına ödeyerek döviz alıyorlardı ve kısa sürede bu durum dolar teminini zorlaştırdığı gibi alınan bir şeyin iki üç katına çıkmasına sebep oluyordu.

¹⁰⁹ **Freisoziale Presse**, 22 Oktober 1954 (Gazete TDA, 501/32020-125987-1 nolu dosya içinde yer almaktadır).

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru kesilen Türk-Alman ilişkileri, 1949 yılında Almanya Federal Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla yeniden tesis edilme-ye başlamıştır. Geçmişten gelen kadim dostluğun yanı sıra iki tarafın ekonomik çıkarlarının kesişmesi iki ülkeyi hızla eski günlerine geri döndürmüştür. Giderek gelişme gösteren ilişkiler özellikle 1954 yılında zirveye çıkmış ve iki ülke arasında üst düzeyde ziyaretler gerçekleşmiştir. Nitekim Şansölye Adenauer'un Türkiye ziyaretine, kalabalık bir heyetle Almanya'ya giden Başbakan Adnan Menderes karşılık vermiştir. Türkiye'den Almanya'ya hareket eden kalabalık heyetinin yapısı incelendiğinde Türk tarafının bu ziyarete bir iade-i ziyaretten daha fazla anlamlar yüklediği sonucu çıkmaktadır.

İki ülke arasındaki temaslar öncesinde tarafların önceliklerinin belirgin bir şekilde farklı olduğu anlaşılmaktadır. Almanya siyasetinde dış politika ön plandayken Türkiye'de ise gündem ekonomidir. Batı Almanya bir taraftan fiili bölünmüşlük sorunlarıyla uğraşırken diğer taraftan da uluslararası ekonomik birliklere ve askeri paktlara dâhil olmaya çalışıyordu. Savaş sonrası dönemde ülkenin yeniden inşası ve Sovyetler Birliği tehdidi Batı Almanya'yı, eski düşmanlarıyla iş birliğine mecbur etmiştir. Böylelikle Almanya, ABD'nin başı çektiği Batı Bloku ile iş birliği yaparak eski konumunu/gücünü yeniden kazanma arayışına girmiştir. Bu dönemde Türkiye ise Sovyetler Birliği tehdidini karşı NATO'ya üye olarak kendini büyük ölçüde güvence altına almıştır. Bu açıdan bakıldığında ABD'nin Sovyetler Birliğini çevreleme politikasında stratejik bir konuma sahip olan Türkiye, Batı Almanya tarafından ortak düşmana karşı iyi bir müttefik olarak görülmüştür. Nitekim Batı Almanya yetkilileri ikili görüşmeler sırasında Türkiye'nin bölgesel iş birliği adımlarından, dünya barışına olan katkısından ve NATO üyeliğinden övgüyle söz etmişlerdir. Türk tarafı ise Batı Almanya'nın Avrupa'daki önemine değinerek NATO üyeliğine tam destek verdiklerini dile getirmiştir. Nihayetinde Almanya 1955 yılında NATO'ya katılmış ve böylelikle iki müttefikin ilişkileri daha da pekişmiştir.

Siyasi konularda taraflar arasında bir fikir ayrılığı söz konusu değilken ekonomi için aynı şeyi söylemek pek mümkün değildir. Türk heyetinin daha çok önemsedığı ekonomik görüşmelerde beklenti ülke genelindeki imar ve kalkınma faaliyetleri kapsamında inşası devam eden tesisler için Almanya'dan kredi alınabilmesi üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak Türkiye'de son iki yıldır temel ekonomik göstergeler iyiye gitmiyordu. Borç ödemelerinde gecikmeler yaşıyor ve dış ticaret açığı giderek büyüyordu. Bundan dolayı Alman ekonomist

ve sanayiciler kredi verilmesine karşıydılar. Onlara göre Türkiye'ye verilecek yeni bir kredi batık kredi anlamını taşıyordu. Diğer taraftan ise Almanya'da ağır sanayinin çıkarları yeni yatırımları gerekli kılıyordu ve Almanya, Türkiye pazarında lider konumdaydı. Başka bir ifadeyle iki ülkenin ekonomileri birbirini tamamlayıcı nitelikteydi. Buna karşın Türkiye ve Almanya arasındaki ekonomik konularda kolaylıkla mutabakata varılamamıştır. Görüşmelerin çıkmaza girdiği noktada liderlerin almış olduğu sorumluluk ön plana çıkmıştır. Türkiye'nin başlattığı kalkınma hamlesi hakkında açıklamalar yapan Menderes ikna edici bir konuşma yapmış, Şansölye Adenauer da Türkiye'ye kredi verilmesine taraftar olmuştur. Böylelikle Almanya, Türkiye'ye kredi vermeyi kabul etmiştir. Alınan kredinin şartlarının neler olduğu ve nasıl kullanıldığına dair hemen hemen hiç bir bilgi bulunamamıştır. Bulunan tek kayıta Türkiye'nin krediyi istediği gibi kullanmadığı ve çeşitli müdahaleler ile karşılaştığı anlaşılmaktadır.¹¹⁰ Bu veya benzeri müdahalelerin kredi kullanım koşullarından kaynaklı olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Yine alınan kredinin bir miktarıyla Türkiye'nin Almanya'ya olan eski borçlarını ödemesine ilişkin kararlar alınmış olması da kuvvetle muhtemeldir.

Görüşmeler sırasında 1952 yılında imzalanan Ticaret Antlaşması'ndan kaynaklı problemlerin çözülmesi de kararlaştırılmıştır. Nitekim bahse konu sorunlar 1955, 1956, 1958, 1959 yıllarında ek protokoller imzalanarak ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet Arşivi kayıtlarına göre kurulan iş birliği ile pek çok Alman uzman çeşitli kurumlarda (Maden Tetkik Arama, Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları, Yapı Enstitüsü, Elektrik İşleri Etüd İdaresi, Merkez Bankası Banknot Matbaası, Kimya Enstitüsü, DSİ, Demir-Çelik İşletmeleri ve eğitim kurumları gibi) görevlendirilmiştir. Yine yatırım ya da yatırım ortaklığı yapacak olan pek çok Alman şirketi de Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu kapsamına alınmıştır.

1950'li yıllarda başlayan Türk-Alman ekonomik iş birliğinin bir başka boyutu da iş gücü göçü olmuştur. 1950-60 arasında hızlı bir kalkınma hamlesi başlatan Almanya, gerekli olan iş gücü açığını kapatmak için yabancı ülkelere işçi temini yoluna gitme kararı almıştır. Bazı Avrupa ülkelerinin yanı

¹¹⁰ Bulunabilen tek kayıta kredinin Hermes Şirketi tarafından karşılanacak bölümünün içinden bir miktar parayla (9 milyon Mark) Nafia Vekâleti 250 adet kamyon siparişi vermek istemiştir. Ancak Almanlar bu kullanıma itiraz etmiş ve kamyon yerine yedek parça satın alınmasında ısrar etmişlerdir. Bunun üzerine Türk tarafı da yedek parça ithaline karar vermiştir (BCA, 30-1-0-0, 75-473-9, 21 Haziran 1958).

sıra 1950'li yılların sonlarından itibaren Türk vatandaşları da Almanya'ya işçi olarak gitmeye başlamışlardır. Bu gidişler zamanla hızlanmış hatta ilerleyen yıllarda Almanya'da en fazla yabancı işçi nüfusuna Türkler sahip olmuştur.

Başbakan Menderes ve beraberindeki heyetin Almanya seyahati Türkiye'nin ekonomik beklentileri açısından başarılı bir şekilde tamamlanmış olup Türk siyasi çevreleri ziyaretin bugün ve yarın için umut verdiği düşüncesinde birleşmiştir.

Elde edilen bilgiler ışığında Türkiye Cumhuriyeti ile Almanya Federal Cumhuriyeti arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmaların son derece sınırlı olduğu görülmüş olup yeni çalışmaların yapılabileceği anlaşılmıştır.

İntihal Taraması
Plagiarism Detection Bu makale intihal taramasından geçirildi. (<https://intihal.net/>) | *This paper was checked for plagiarism. (<https://intihal.net/>)*

Etik Beyan
Ethical Statement Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. | *There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.*

Açık Erişim Lisansı
Open Access License Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. | *This work is licensed under Creative Commons AttributionNonCommercial 4.0 International License*

KAYNAKÇA

Abeerdeen Evening Express, 4 October 1954.

Akşam, 3 Ekim 1954.

Akşam, 4 Ekim 1954.

Akşam, 7 Ekim 1954.

Akşam, 8 Ekim 1954.

Akşam, 9 Ekim 1954.

Akşam, 10 Ekim 1954.

Akşam, 11 Ekim 1954.

Akça, Seher-Menekşe, İrem, “I-Demokrat Parti Dönemi Tarım Politikaları”, **Kuruluşundan Darbeye Demokrat Parti**, Ed. Dilşen İnce Erdoğan, İsmail Hakkı Demircioğlu, Serpil Seda Şimşek, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2021, s.1191-1264.

Baytal, Yaşar, “Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S 40, Kasım 2007, s.545-567.

Birand, Mehmet Ali vd., **Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1995.

Birmingham Daily Post, 2 October 1954.

Bradford Observer, 4 October 1954.

Bonner Rundschau, 5 Oktober 1954 (TDA, 501/32020-125987-3 nolu dosya içinde).

Coventry Evening Telegraph, 9 October 1954.

Cumhuriyet, 2 Ekim 1954.

Cumhuriyet, 3 Ekim 1954.

Cumhuriyet, 4 Ekim 1954.

Cumhuriyet, 5 Ekim 1954

Cumhuriyet, 6 Ekim 1954.

Cumhuriyet, 8 Ekim 1954.

Cumhuriyet, 10 Ekim 1954.

Dağlı, Erkan, “Alman Büyükelçilerinin Gözüyle Türk-Alman İlişkileri (1900-1938)”, **Atatürk Dergisi**, S 5, 2016, s.93-118.

Dağlı, Erkan- Çolak, Fatih, “1945-1960 Arası Türk-Alman İlişkilerine Genel Bir Bakış”, **Türk Dış Politikası Soğuk Savaşın Balından Yumuşamaya (1945-1960)**, Ed. Yakup Kaya, Ersin Müezzinoğlu, NEÜ Yayınları, Konya 2022, s.187-216.

Derry Journal, 4 October 1954.

Der Spiegel, 13 Oktober 1954 (TDA, 501/32020-125987-1 nolu dosya içinde).

Die Neu Zeitung, Oktober 1954 (TDA, 501/32020-125987-3 nolu dosya içinde).

Dundee Courier, 4 October 1954.

Eşel, Gökhan, “Federal Alman Dışişleri Arşiv Belgelerine Göre Demokrat Parti Dönemi Türk-Alman İlişkilerinde 1957 Seçim Süreci”, **Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi**, 5 (3), 2020, s.868-892.

Erhan, Çağrı, “Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C 51, S 1, Yıl:1996, s.275-287.

Essener Tageblatt, 7 Oktober 1954 (TDA, 501/32020-125987-3 nolu dosya içinde).

Freisoziale Presse, 22 Oktober 1954 (TDA, 501/32020-125987-1 nolu dosya içinde).

Gürün, Kamuran, **Dış İlişkiler ve Türk Politikası, (1939'dan günümüze kadar)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1983.

Göçmen, İlke “Brüksel Antlaşması 1948”, **Avrupa Birliği Ansiklopedisi**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul 2021, s.395-396.

Halifax Evening Courier, 2 October 1954.

Halkçı, 5 Ekim 1954.

Hürriyet, 1 Ekim 1954.

Hürriyet, 2 Ekim 1954.

Hürriyet, 3 Ekim 1954.

Hürriyet, 4 Ekim 1954.

Hürriyet, 5 Ekim 1954.

Hürriyet, 6 Ekim 1954.

Hürriyet, 7 Ekim 1954.

Hürriyet, 9 Ekim 1954.

Hürriyet, 11 Ekim 1954.

<http://berlin.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory>.

<https://www.britannica.com/biography/Alexandros-Papagos>.

https://www.bundesarchiv.de/cocoon/barch/0000/k/k1954k/kap1_1/para2_1.html.

<https://www.bundesbank.de/de>.

<https://www.demagcranes.com/en/company>.

<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/>

<https://www.thyssenkrupp.com/en/company/history/>.

Irmak, Özge, **Adnan Menderes'in Yurt Dışı Gezileri**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.

Karatepe, Selma, Önen Mustafa, Nalcı Arıbaş Nazlı, Almanya Federal Cumhuriyeti, **Yönetmelik Yapı İncelemeleri**, Ed. Burhan Aykaç, Hatice Altunok, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2014, s.15-63.

Karavar, Hilal “Türk-Alman Ticari İlişkilerinde Yeniden Canlanma: 1949-1954”, **Mediterranean Journal of Humanities**, IX/2, 2019, s.373-387.

Kepenek, Yavuz, Yentürk, Nurhan, **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2001.

Koçak, Cemil, **Türk-Alman İlişkileri (1923-1939)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013.

Kurtaran, Uğur, “Osmanlı Prusya İlişkilerinin Gelişiminde Prusya Elçisi Karl Adolf Rexin'in Faaliyetleri (1755-1761)”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, C 12, S 47, 2015, s.115-131.

Leicester Evening Mail, 2 October 1954.

Manchester Evening News, 9 October 1954.

Milliyet, 1 Ekim 1954.

Milliyet, 2 Ekim 1954.

Milliyet, 3 Ekim 1954.

Milliyet, 4 Ekim 1954.

Milliyet, 5 Ekim 1954.

Milliyet, 7 Ekim 1954.

Milliyet, 8 Ekim 1954.

Milliyet, 9 Ekim 1954.

Milliyet, 10 Ekim 1954.

The New York Times, 3 October 1954.

The New York Times, 10 October 1954.

Resmî Gazete, 10 Şubat 1950, S 7429.

Resmî Gazete, 17 Nisan 1951, S 7787.

Resmî Gazete, 12 Temmuz 1951, S 7856.

Resmî Gazete, 24 Temmuz 1951, S 7866.

Resmî Gazete, 3 Mayıs 1952, S 8100.

Resmî Gazete, 23 Ocak 1954, S 8615.

Resmî Gazete, 18 Haziran 1955, S 9032.

Resmî Gazete, 1 Mart 1956, S 9247.

Soysal, İsmail, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.

Stuttgarter Zeitung (TDA, 501/32020-125987-1 nolu dosya içinde).

Şahin, Mehmet, Bulut Murat, "Demokrat Parti Döneminde Türkiye-ABD İlişkileri", **Kuruluşundan Darbeye Demokrat Parti**, Ed. Dilşen İnce Erdoğan vd., Cilt 2, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2021.

Şanlı, Bahar, "Türkiye'de Uygulanan Kur Politikaları", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C 49, s.183-200.

Şen, Derviş, “Gülhane Askeri Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Anabilim Dalının Tarihçesi”, **Ulusal Cerrahi Dergisi**, C 21, S 2, 2005, s.163-167.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, Cilt 28, 49. İnikat, 2 Şubat 1954.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, Cilt 1, 17. İnikat, 5 Temmuz 1954.

TÜİK, İstatistik Göstergeler 1923-2011, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara 2012.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-128327-27, 12 Temmuz 1954.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32055-126358-44, 14 Eylül 1954.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 32193-128327-22, 17 Eylül 1954.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-128313-14, 2 Ekim 1954.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-128313-15, 2 Ekim 1954.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-128313-16, 2 Ekim 1954.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-128313-17, 2 Ekim 1954.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-12813-13, 3 Ekim 1954.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-128313-10, 4 Ekim 1954.

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-
128313-11, 4 Ekim 1954.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-
128313-12, 4 Ekim 1954.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-
128313-9, 5 Ekim 1954.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-
128313-16, 6 Ekim 1954.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-
128313-19, 6 Ekim 1954.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-
128313-20, 6 Ekim 1954.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-
128313-5, 8 Ekim 1954.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-
128313-6, 8 Ekim 1954.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-
128313-2, 9 Ekim 1954.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-
128313-3, 9 Ekim 1954.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Türkiye Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi TDA, 501/32193-
128313-18, 9 Ekim 1954.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi BCA, 30-18-1-2, 19 Ocak 1950.**

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA, 30-18-1-2, 9 Mart 1950.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA, 30-18-1-2, 15 Haziran 1951.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA, 30-18-1-2, 28 Mayıs 1953.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA, 30-18-1-2, 20 Haziran 1953.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA, 30-18-1-2, 1 Ekim 1953.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA, 30-18-1-2, 15 Nisan 1954.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA, 137-79-6, 30 Eylül 1954.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA, 137-79-7, 30 Eylül 1954.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA, 30-1-0-0, 75-473-9, 21 Haziran 1958.

Vakit, 6 Ekim 1954.

Vakit, 7 Ekim 1954.

Vakit, 10 Ekim 1954.

Vatan, 3 Ekim 1954.

Vatan, 4 Ekim 1954.

Vatan, 5 Ekim 1954.

Vatan, 6 Ekim 1954.

Vatan, 7 Ekim 1954.

Vatan, 8 Ekim 1954.

Vatan, 10 Ekim, 1954.

WWF, Just Transition For Regions And Generations Experiences from Structural Change in te Ruhr Area, WWF Germany, Berlin 2016.

Zafer, 2 Ekim 1954.

Zafer, 3 Ekim 1954.

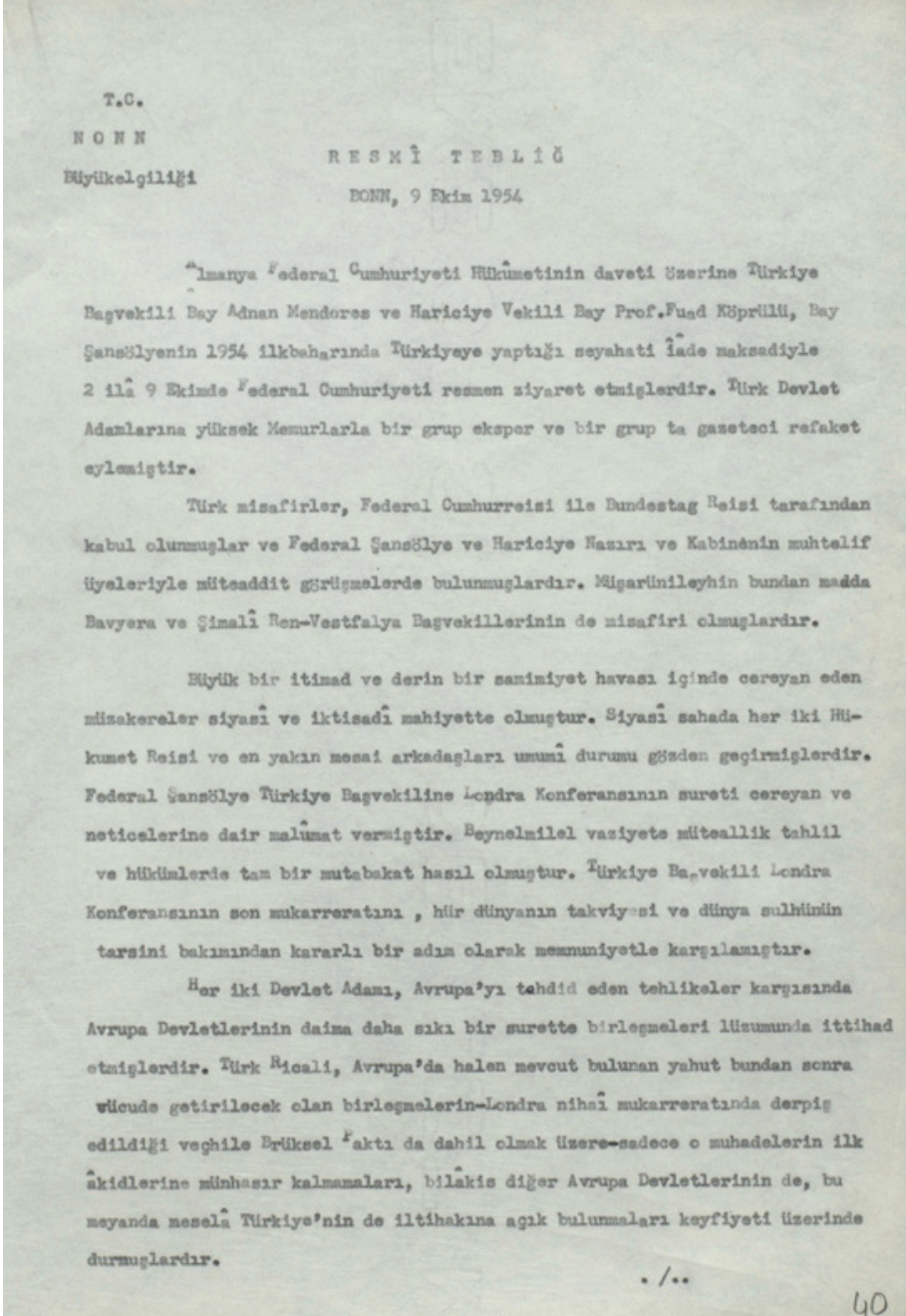
Zafer, 4 Ekim 1954.

Zafer, 5 Ekim 1954.

Zafer, 7 Ekim 1954.

EKLER

Ek-1. Türkiye ve Almanya'nın Resmî Tebliği

- 2

İktisadî Kısm

İktisadî sahadaki görüşmeler, yekdiğerini geniş ölçüde tamamlayan her iki taraf iktisadiyeti arasındaki sıkı işbirliğinin devam ettirilmesi ve derinleştirilmesi hususunda tam bir itilafa müncer olmuştur. Bu maksatla Türk envestisman programının tahakkukuna Alman sanayiinin iştirakine dair 26 Mayıs 54 anlaşmalarının tecilli ile buna daha konkre bir şekil verilmesi hususunda ve aynı zamanda Federal Hükümetin bu mevzuda derpiğ ettiği yardımın da sağlanmasında mutabık kalmıştır.

Federal Hükümet bilhasse, Alman firmalarına verilmiş veya verilecek siparişlerin icrası için lüzumlu garantilerle finansmanların sağlanmasına itina edilecektir.

Her iki taraf, yakında Ankara'da vuku bulacak ticarî müzakereler esnasında iki memleket arasında daha sıkı bir iktisadî işbirliğinin prensiplerini tesbit ve hususile Alman sanayiinin müstakbel bir Türk envestisman programının tahakkukuna -ya doğrudan doğruya yahut ta Türk sermayesiyle birlikte-iştiraki imkanlarını ihzar hususlarında da mutabık kalmışlardır. Bu maksatla her iki Hükümet gerekli her türlü gayret sarfını taahhüt ederler. Deniz nakliyeti meseleleri de, her iki memleket menfaatlerinin tatmini gayesiyle, müzakerelere mevzu teşkil edilecektir.

Türkiye ve Federal Cumhuriyet bundan maada hububat sahasındaki uzun vadeli işbirliğini, Ankara'da 1953 Ağustosunda varılan anlaşmanın mana ve mefhumu dairesinde inkıfap ettirmek arzusunda mutabaktılar. İki memleket arasındaki iktisadî işbirliğinin derinleştirilmesi için bir Türk-Alman Muhtelit Komisyonu teğkili maksada uygun görülmüştür. Bu komisyonun vasıfesi, iktisadî işbirliğiyle ilgili bütün meselelerde iki Hükümet arasında daimî surette sıkı bir temas temin etmek olacaktır.

Türk Devlet Adamlarının ziyaretiyle an'anevî Türk-Alman destluğu bir kat daha sağlanmışdır. Bu destluk yalnız iki memleketin müsterek menfaatlerine değil, bilâkis sulh ve hakeniyet davası kalplerinde yer etmiş diğer bütün devletlerin menfaatlerine de hadimdir.

EK-2. Ziyarete Dair Türk Basınından Haber Örnekleri

3
EKİM — 1954
Yıl 8 — Sayı 2664
Fiyat 10 kuruş

ZAFER
Mare — Rüşak —
Sahak — Ankara **Demokrasindir** Telefon (Genel)
10550 — 51.50-53

Sekiz Yırcı'nın kabulleri

Mecliste bu hafta arasında dört sekiz aylık bir süre için bir değişiklik olmayacak ve bu değişiklikler meclisinin bir hafta önceki Meclis Başkanı Çarşamba, bu hafta önceki Meclis Başkanı ise Çarşamba olacaktır.

Dün İstanbul'dan muazzam bir törenle uğurlanan Başvekil Menderes Münih'te

Hükümet Reisi ve Hariciye Vekili Prof. Fuad Köprülü ile beraberinde bulunan zevat hava alanında Alman ileri gelenleri ve halk tarafından tezahüratla karşılandılar

Menderes bu akşam Bonn'a gidiyor

Dün verilen ziyafette irad edilen nutuklar

Batı Almanya da dostane nesriyat

Türkiye Müz. Müb. ile...
Batı, 8 saat...
Türkiye Müz. Müb. ile...
Batı, 8 saat...
Türkiye Müz. Müb. ile...
Batı, 8 saat...

Menderes bu akşam Bonn'a gidiyor

Dün verilen ziyafette irad edilen nutuklar

Batı Almanya da dostane nesriyat

Türkiye Müz. Müb. ile...
Batı, 8 saat...
Türkiye Müz. Müb. ile...
Batı, 8 saat...
Türkiye Müz. Müb. ile...
Batı, 8 saat...

520

POKER PLAY

Cumhuriyet

HAFIZ

30 Aralık 1954

Bonn'da yapılan görüşmeler dün bütün gün sürdü

Türk ve Alman Başbakanlarının riyaset ettikleri müzakereler sonunda mühim bir teliği bekleiyor

Türk ve Alman Başbakanları, arkadaşları ile birlikte Bakanlık binasında oturuyorlar.

London, 29 Aralık — (A. A.) — Ankara'dan gelen haberler, Alman Başbakanı Konrad Adenauer'ın Türkiye ziyaretini desteklediğini göstermektedir. Adenauer'ın Türkiye ziyaretini desteklediğini göstermektedir. Adenauer'ın Türkiye ziyaretini desteklediğini göstermektedir.

London, 29 Aralık — (A. A.) — Ankara'dan gelen haberler, Alman Başbakanı Konrad Adenauer'ın Türkiye ziyaretini desteklediğini göstermektedir. Adenauer'ın Türkiye ziyaretini desteklediğini göstermektedir. Adenauer'ın Türkiye ziyaretini desteklediğini göstermektedir.

Ek-3. Ziyarete Dair Türk Basınından Haber Örnekleri

Dün anlaşmaya vardık. Kredi 5-7 yılda ödenecek

Almanya'ya krom satmamız da mümkün olacak

Heyetimizin bir kısmı görüşmeler için Almanya'da kalıyor

Menderes İstanbula dönüyor

Tebliğ bugün yayımlanacak

Dün yapılan son görüşmeler geç vaktide kadar devam etti

Menderes imza ediyor: Başbakan Adnan Menderes, Almanya'da imza ediyor. Yanında Başbakan Yardımcısı İsmail Hakkı Karayalın, Dışişleri Bakanı İsmail Paşa, Başbakanlık Sekreteri Mustafa Kemal Paşa ve Başbakanlık Sekreteri Mustafa Kemal Paşa.

Başvekil Adnan Menderes bugün yurda dönüyor

Türk - Alman iktisadi ve siyasi görüşmeleri sona erdi

UMUMİ KANAAT: NETİCELER MÜSBET

Yeni Alman ordusu

EK-4. Ziyarete Dair Alman Basınından Haber Örnekleri

Türkischer Honig

Über dem Hauptportal der Villa Hügel in Essener Haldeneyse besahte sich in der vergangenen Woche die türkische Flagg mit dem Halbmond. Die Bergkapelle der Zeche Amalia hieß „Glückauf, der Heilige kommt“, als ein graues Mercedes-300-Cabriolet im Geleitzchutz weißbehelmer Polizisten in den Park der Krupp-Villa einbog.

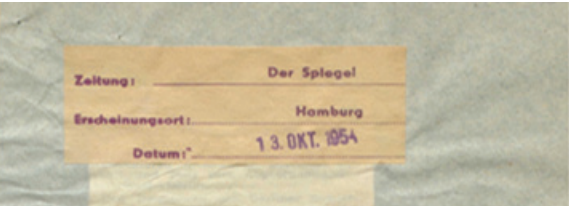
Hausberg Alfred Krupp begrüßte die Gäste, an der Spitze den türkischen Ministerpräsidenten Adnan Menderes mit seinem Expertenstab, der dann in der Villa eine Reihe von verlockenden Auftragsangeboten auf dem Tisch packte.

Ministerpräsident Menderes hatte sich für seinen Gegenbesuch auf die Türkei-Villa des Bundeskanzlers Konrad Adenauer sorgfältig ausgerüstet. Im Hotel Petersburg war eine Stubezimmerfrucht — von Appartement 110 für den Regierungschef bis zu den Zimmern für den Kammerdiener und die Kammerjungfer — reserviert. Hier wohnte die offizielle Delegation des Staatsbesuchs. Eine Klage höher war der ineffiziente Expertenstab untergebracht, auf dem die Hauptlast der komplizierten Verhandlungen ruhte. Die sollten nach dem Wunsch der Türkei mit westdeutschen Warenkredit von 190 Millionen Dollar locker machen.

Auf das Verhandlungsergebnis warteten nicht nur die dahingeliebten Regierungskollegen von Adnan Menderes in Ankara mit einiger Spannung, sondern auch viele westdeutsche Exporteure, denen die Türkei seit zwei Jahren immer noch 90 Millionen Dollar schulden. Bis heute hat sich nämlich die Staatsbank in Ankara nur zu einem teilweisen Transfer der Türkipfunde entschließen können, die einheimische Importeure für westdeutsche Warenlieferungen vor dem 22. September 1952 ehrlich eingewählt haben.

An diesem 22. September vor zwei Jahren stoppte die Türkei die liberalisierten Einfuhren aus den Mitgliedsländern der Europäischen Zahlungsunion (EZU) (EÜGEL 1950/51). Die Regierung versuchte mit dieser Maßnahme die galoppierende Verschuldung zu bremsen, die sich aus der Entwertung des türkischen Pfundes ergeben hatte. Der offizielle Verrechnungskurs des Pfundes, der die Grundzüge aller Außenhandelsgeschäfte bildet (1 US-Dollar = 2,80 Türkipfunde), liegt weit über dem Wert der inneren Kaufkraft. Importgüter waren im Lande weitbilliger und fanden deshalb bis zum Ende der liberalisierten, so von staatlichen Beschränkungen freien nachführenden Absatz.

Die türkischen Exporte konnten aber mit der forcierten Importkonjunktur wegen ihrer hohen Gestehungskosten der Landesprodukte nicht Schritt halten. Baumwolle, eines der Hauptausfuhrprodukte, wurde bis 30 Prozent über dem Weltmarktpreis angeboten und fand erstrebenswerten Abnehmer.

spontanen Industrie Gründungen. Der Industriefinanzierungssektor sollte im Volk den Glauben an einen rapiden wirtschaftlichen Aufstieg nähren. Diesen Glauben teilten zunächst auch die italienischen, englischen, französischen und westdeutschen Exporteure bis zum Sommer 1952.

Der Entwicklungsdrang der Türken war immerhin recht inponierend. Ihre Kupfererzeugung war gegenüber der Vorkriegszeit um 250 Prozent gestiegen, die Eisenverföhrung um fast 400 Prozent. Die Jahres-Chromproduktion hatte eine halbe Million Tonnen erreicht und der jährliche Getreideverbrauch betrug ein dreiviertel Million Tonnen.

Trotzdem verschuldete sich die Türkei gegenüber der EZU bis zum Sommer 1952

aber noch vor dem Stichtag ordnungsgemäß kontraktiert werden. Unter Zielverschuß lagerten sie bis zum Frühsommer 1954. Die Waren wurden erst freigegeben, als die deutschen Exporteure wohl oder übel einverstanden hatten, die Beschaffung bis zum Jahre 1956 stufen zu stufen.

Die Ansicht, daß solche Geschäftspraktiken nicht honoriert werden sollten, vertrat in den Verhandlungen der vergangenen Woche auch Vizekanzler Franz Böhmer. Von seinem Ministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit erbat die Türkei die Kreditierung von 3 Jahresraten ihres modernen Eisenbahn-Bauprograms über je 22 Millionen Dollar aus dem bundesdeutschen ERP-Sondervermögen.

„Die Kritik ist zu hart“ Adenauer, Hallstein, Götö, Menderes (l.), Köprülü (r.)

522

Die neue Zeitung, Berliner Ausgabe

Zeitung: **Der Spiegel**

Westsektor

Erscheinungsort: **Berlin**

Datum: **2. Okt. 54**

Türkischer Staatsbesuch in der Bundesrepublik

Menderes und Köprülü verkörpern einen neuen politischen Typus ihres Landes / Von Alfred Joachim Fischer

Zwei führende Politiker des Nahen Ostens kommen heute zu offiziellem Besuch in die Bundesrepublik. Der türkische Ministerpräsident Adnan Menderes und Außenminister Köprülü erwägen den Staatsbesuch Bundeskanzler Dr. Konrad Adenauer in Ankara. Beide verkörpern einen neuen politischen Typus. Lange Zeit nach der Revolution Konrad Adenauer realisierte die Offiziellen, die ein buntes Ruck assoziieren haben, aber sich in Frankreich und Zentrale misstrauische Tradition nicht verlassen konnten. Erst mit dem Eintritt der Demokraten in das parlamentarische Leben setzten sich die Zentrale als Ministerpräsidenten bewußt Europäer, gleich ihm in Europa, nämlich in türkische Tradition, erhoben und besuchte in Izmir die amerikanische College. Seine politische Karriere begann als Abgeordneter der Republikanischen Volkspartei, die damals noch das Monopol hielt. Aber als Menderes, der für eine Abschaffung ihm undemokratisch erscheinenden Gesetzes plädiert hatte, einer

Schöbergen zum Opfer fiel, wurde er Mitarbeiter der Opposition. Die Demokraten stiegen bei den Wahlen im Jahre 1950 und dieser Erfolg überraschte sie wahrscheinlich nicht weniger als ihre Gegner, die 27 Jahre lang das Land beherrscht hatten.

Ministerpräsident, der auch eine wirkliche Machtposition besitzt. Obwohl der Staatschef nur nach der Verfassung immer nur rein repräsentative Aufgaben zu erfüllen hatte, waren Atatürk und sein Nachfolger Kemal İsmet İnönü in dieser Stellung gleichzeitig Chef der Monopol- und späteren Mehrheitspartei. Da jede Ernennung und jede Kandidatur von ihrem Wohlwollen abhing, konnte niemand gegen sie aufkommen. Nimmens änderte sich das Bild völlig. Bayar trat nicht nur somnolent, sondern auch de facto als Chef der Demokratischen Partei zurück. Ministerpräsident und Parteiführer wurde der beiseitigende Menderes. Er — und kein anderer — ist die Stimme Ankara. Er führt das Wort für die Türkei selbst in internationalen Militärbesprechungen. Zweifellos hat er Freude an der Macht; sein Privatleben aber ist sehr viel schlichter, als man es von türkischen Staatsmännern früherer Regimes gewohnt war. Menderes trauet keine Tochter dem Staat. Das Auto eigenlich nur zu offiziellen Anlässen, und jeder Bewohner Ankara kann ihm bei langen Spaziergängen ohne begleitenden Detektiv begegnen — allerdings nur am frühen Morgen oder am späten Abend. Der türkische Ministerpräsident ist nämlich ein ausgesprochenes Arbeiter.

Menderes

Manchweilens interessante Mollenteile liegen auf seinem vierjährigen Regierungsweg. Der Zivilist Menderes bekannte sich von jeher zu den Atatürkschen Reformen. Er liebt den Frieden, will aber auf den Eventualfall vorbereitet sein. So brachte er von seinem letzten Besuch in den USA jene Washingtoner Verhandlungen mit nach Hause, die für den türkischen Aufbau und die Verteidigung von so großer Bedeutung sind. Wie die türkische Armee schon immer gut, so ist sie nunmehr auch technisch hervorragend ausgerüstet. Eine der wichtigsten Forderungen der Türkei, Vollmitgliedschaft der NATO zu werden, erfüllt sich

Ek-5. Şansölye Adenauer ve Başbakan Adnan Menderes Bonn'da

(Fotoğraflar: <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/> adresinden temin edilmiştir).

